

Ἡ Πνευματολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου*

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

Σὲ εἰσήγησή του ὁ Jörg Frey¹, καθηγητῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, στὸ Σεμινάριο Ὁρθοδόξου Ἑρμηνευτικῆς Θεολογίας τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας, μὲ θέμα: «Ἡ ἔρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου: ἐπιστημονικὰ μοντέλα καὶ εἰσαγωγικὰ ζητήματα», ὑποστήριξε πὼς ὁ Ἰωάννης ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολεῖ τοὺς ἔρμηνευτές, γιατί σὲ διάστημα 5 χρόνων (2004-2008) γράφτηκαν ἀναρίθμητα ὑπομνήματα² καὶ περισσότερες ἀπὸ 700 μελέτες· «Ὁ Ἰωάννης», ἀναφέρει ὁ Frey, «συνεχίζει νὰ γοητεύει –ἐξαιτίας τοῦ πνευματικοῦ του βάθους– μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴ εἰκόνα του γιὰ τὸν Χριστό, τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ Θεοῦ ὡς πνεῦμα (Ἰω. 4,24), φῶς καὶ ἀγάπη (Α΄ Ἰω. 1,5. 4,8.16), τὴν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς «προσώπου» (δηλ. γιὰ τὴν πρωτο-τριαδικὴ θεολογία του), τίς ἔρμηνευτικὲς του ἀναγνώσεις κ.τ.λ.». Αὐτὸ μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθῶ στὸ παρὸν ἐπιστημονικὸ συνέδριο μὲ τὸ θέμα τῆς πνευματολογίας τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου.

Ὡστόσο, ὅπως εὐστοχα ἐπισημαίνει ὁ ἀείμνηστος Βασ. Στογιάννος³: «Ἡ διαπραγματεύσις τῆς περὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθή-

* Εἰσήγησις ποὺ ἔγινε στὸ 12ο Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Βιβλικῶν Σπουδῶν, ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μητρόπολι Σερρών καὶ Νιγρίτης, στίς Σέρρες, 17-19 Σεπτεμβρίου 2010, μὲ θέμα: «Ὁ θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης: Θέματα εἰσαγωγικά, φιλολογικά, ἔρμηνευτικά καὶ θεολογικά τοῦ εὐαγγελίου του».

** Ὁ Χρήστος Κ. Οἰκονόμου εἶναι Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

1. Ἡ εἰσήγησις ἔγινε στίς 17 Ἰουνίου 2010, μὲ θέμα: «The Interpretation of the Gospel of John: Scholarly patterns and introductory issues».

2. Συγκεκριμένα βλ. C. S. KEENER, *The Gospel of John*, 2 τόμοι, Peabody, Mass, 2003. And. J. KÖSTENBERGER, *John, Baker Exegetical Commentary on the New Testament*, Grand Rapids: Baker 2004. A. T. LINCOLN, *The Gospel according to Saint John*, Black's NT Commentaries, Peabody, Mass. 2006. H. KJAER NIELSEN, *Johannesevangeliet*, DKNT4, Aarhus 2007.

3. «Ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τῆς Καινῆς Διαθήκης», στὸ Σεμινάριο Θεολόγων Θεσσαλονίκης, μὲ θέμα: *Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα*, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 7.

κης ἀποτελεῖ δύσκολον ἐγχείρημα διὰ τὸν ἐρμηνευτὴν καὶ δὴ τὸν ὀρθόδοξον, διότι ἀπουσιάζουν σχεδὸν παντελῶς ἐκ τῆς νεωτέρας θεολογικῆς βιβλιογραφίας σχετικὰ μελέται ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ἐπιμέρους πτυχάς, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὴ ἢ κατάρτισις συνθετικῆς μελέτης». Σαράντα χρόνια μετὰ τὴς ἐπισημάνσεις τοῦ Στογιάννου διαπιστώνουμε πὺς καὶ σήμερα γιὰ τὸ συγκεκριμένο θέμα τῆς πνευματολογίας τοῦ Ἰωάννη, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπεριστατωμένο ἔργο τοῦ καθηγητῆ Ἰω. Καραβιδοπούλου⁴, ἐκτὸς τοῦ ἄρθρου τοῦ ἀείμνηστου καθηγητῆ Σάββα Ἀγουρίδη⁵ καὶ τῆς μελέτης τοῦ ἀείμνηστου Βασ. Τσάκωνα⁶, δὲν ἔχουμε ἄλλες ἐπὶ τοῦ θέματος ἐργασίες.

Στὸ Ι΄ Συνέδριο τῶν Ὀρθοδόξων Βιβλικῶν Θεολόγων ἀσχολήθηκα μὲ τὴν πνευματολογία τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ⁷, ὅποτε ἡ παροῦσα εἰσήγησις ἔρχεται ὡς συνέχεια τῆς προηγούμενης, καὶ ἀφορᾷ σὲ μία ἄλλη πτυχή τῆς γενικότερης πνευματολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ εἰδικότερα τῆς πνευματολογίας τοῦ Ἰωάννη.

Θέλω νὰ ἐπισημάνω στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι ἡ ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου στὴ σύγχρονη ἔρευνα στηρίζεται σὲ πέντε βασικὰ μοντέλα: α) στὴ θεολογικὴ ἀνάγνωσις, ὅπου ὁ Ἰωάννης παρουσιάζεται ὡς συντάκτης ἑνὸς θεολογικοῦ καὶ εἰδικότερα ἑνὸς χριστολογικοῦ μηνύματος, β) στὴν ἱστορικὴ προσέγγισις, ὅπου τὸ ἐνδιαφέρον ἐστιάζεται στὴν ἱστορία τοῦ ἐπίγειου Ἰησοῦ, γ) στὴν Literarkritik, δηλ. στὴν κριτικὴ ἀνάγνωσις τῆς ἱστορίας τῶν πηγῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς σύνταξης τοῦ εὐαγγελίου, δ) στὴν κατοπτρικὴ ἀνάγνωσις, ποὺ σημαίνει ὅτι τὸ εὐαγγέλιον προσεγγίζεται ὡς κείμενον ποὺ ἀντικατοπτρίζει τὴν κατάστασι τῶν ἀναγνωστῶν, καὶ ε) στὴ σύγχρονα, μὲ βάση τὴ λογοτεχνικὴ θεωρία καὶ ἀφηγηματολογία.

Ἡ παροῦσα ἐργασία θὰ βασιστεῖ στὰ δύο πρῶτα μοντέλα, στὴν ἱστορικο-θεολογικὴ προσέγγισις τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννη, δηλ. σ' ἓνα συνδυασμὸ ἱστορίας καὶ θεολογίας, γιὰ νὰ παρουσιαστεῖ ἡ πνευματολογία του. Θεωρῶ δε-

4. *Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Βιβλιογραφία τοῦ 20οῦ αἰῶνα (1900-1995)*, Θεσσαλονίκη 1997.

5. «Ὁ «Παράκλητος» καὶ ὁ «κατήγορος». Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὄρου «Παράκλητος» ἐν τῷ τετάτῳ εὐαγγελίῳ», στὰ *Βιβλικὰ Μελετήματα*, τόμ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1966, σ.σ. 67-86.

6. *Ἐπερὶ Παρακλήτου-Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου*, (Ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς καθόλου βιβλικῆς πνευματολογίας), ἐν Ἀθήναις 1978.

7. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΧΡ. Κ., «Ὁ Ἅγιοπνευματικὸς χαρακτῆρας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ», Πρωτοδημοσιεύθηκε στὴ *Θεολογία* 71 (2000), 521-547 καὶ στὸ βιβλίον μου, *Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ Πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ*, ἔκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 19-58.

δομένες τις έπισημάνσεις τής σύγχρονης έρευνας για τις διαφορές μεταξύ του 'Ιωάννη και των συνοπτικών, που άφορούν στο περιεχόμενο, στα ιστορικά δεδομένα, στο γενικό τοπογραφικό και χρονολογικό πλαίσιο, στη θεολογική έρμηνεία τής ιστορίας τής θείας οικονομίας, στη γλώσσα και τὸ λογοτεχνικό ύφος⁸. Γι' αυτό ή άρχαία έκκλησιαστική παραδοση⁹ που χαρακτηρίζει τὸ κατὰ 'Ιωάννην ὡς τὸ «πνευματικὸ εὐαγγέλιο», ἐνῶ τὰ συνοπτικά ὡς τὰ «σωματικά εὐαγγέλια», συνοφίζει τὰ δεδομένα τής σύγχρονης έρευνας.

Ἡ παρούσα εἰσήγηση διαιρεῖται σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο ἀναζητᾶται ή σχέση μεταξύ Πνεύματος, Χριστοῦ και ἑσχάτων, ἐνῶ στὸ δεύτερο ἐπισημαίνεται ή σχέση Παρακλήτου -Χριστοῦ και μαθητῶν-Ἐκκλησίας.

Α'. Σχέση Πνεύματος, Χριστοῦ και Ἑσχάτων

Προϋπόθεση για τὴν κατανόηση τής πνευματολογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ 'Ιωάννη, σύμφωνα με τὴν Ὁρθόδοξη ἐρμηνευτική παράδοση, εἶναι ή τριαδολογία, ή χριστολογία, ή ἐκκλησιολογία και ή ἑσχατολογία του¹⁰. Αὐτὸ φαίνεται

8. Ἡ άποψη τοῦ WINDISH H., *Johannes und die Synoptiker: Wollte der vierte Evangelist die alteren Evangelien erganzen oder ersetzen?* (UNT 12. Leipzig 1926) ὅτι ὁ 'Ιωάννης ἠθελε νὰ ὑποκαταστήσει τὰ συνοπτικά και ή άποψη τοῦ GARDNER SMITH, *Saint John and the Synoptic Gospels*, Cambridge Univ. Press, 1938, ὅτι ὁ 'Ιωάννης και ή κοινότητά του δὲν γνώριζαν τὴ συνοπτική παράδοση ἔχει ξεπεραστεῖ σήμερα με τὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ FREY J., "Das vierte Evangelium auf dem Hintergrund der älteren Evangelientradition", στὸ T. Söding (έκδ.) *Johannesevangelium- Mitte oder Rand des Kanons*, Freiburg 2003, σσ. 60-118, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι ή γνώση τής συνοπτικῆς παράδοσης ή ακόμη και κάποιων συνοπτικῶν εὐαγγελίων ἀπὸ τὸν 'Ιωάννη, εἶναι ἐμφανῆς π.χ. ὅταν ὁ Βαπτιστὴς λέει ὅτι θα καταλάβει ποιὸς εἶναι ὁ 'Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν κάθοδο τοῦ Πνεύματος πάνω του ('Ιω. 1,33-34). Ὁ Frey τονίζει ὅτι αὐτὸ μποροῦσε νὰ ἀναφέρεται μόνο στὴ σηκὴ τοῦ βαπτίσματος που περιγράφεται στα συνοπτικά. Συνεπῶς τὸ τέταρτο εὐαγγέλιο δὲν εἶχε ὡς σκοπὸ νὰ παραγκωνήσει τὰ συνοπτικά ἀλλὰ νὰ παρουσιάσει μία βαθύτερη και πιὸ αὐθεντική ἐρμηνεία τής ζωῆς και τοῦ ἔργου τοῦ 'Ἰησοῦ, ἕνα εἶδος «ὑπομνήματος» τής ζωῆς τοῦ 'Ἰησοῦ, ὅπως αὐτὴ ἦταν γνωστή. Εἰδικὰ για τὴ σχέση τοῦ δ' εὐαγγελίου με τὰ Συνοπτικά βλ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩ. Δ., *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, έκδ. Π. Πουρναρά, Β.Β. 1, Θεσσαλονίκη 2007, σσ 180-183. Περισσότερα για τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα τοῦ δ' εὐαγγελίου βλ. ΤΖΕΡΠΟΥ ΒΑΣ. Δ., *Τὸ ἰωάνναιο πρόβλημα. Συμβολή στὴ μελέτη τής ἰωάννειας γραμματείας*, έκδ. Π. Πουρναρά, Β.Β. 43, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 109 ἔξ.

9. Βλ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩ. Δ., *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, σελ. 180.

10. Πρβλ. σχετικά ΜΑΤΣΟΥΚΑ Ν. Α., *Δογματική και Συμβολική Θεολογία*, τόμ. Γ', έκδ. Π. Πουρναρά, ΦΘΒ 34, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 59 ἔξ. ἰδιαίτερα «Ἅγιο Πνεῦμα» σελ. 98-103.

καθαρά από τὸ περιεχόμενο τοῦ εὐαγγελίου. Στὴν ἀρχὴ ἐστιάζει ὁ ἱερός συγγραφέας τὴν προσοχὴν τοῦ σπὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὴν τριετὴ δράση τοῦ Ἰησοῦ καὶ συνεχίζει μὲ τὸ πάθος, τὸν σταυρό, τὴν ἀνάσταση καὶ τὶς ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ¹¹. Παράλληλα, σπὸν ἀποχαιρετιστήριο λόγο (κεφ. 13-17), ἔχουμε τὶς ὑποθήκες τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν¹². Ἄμεσα μὲ τὶς παραπάνω θεολογικὲς ἐπισημάνσεις συνδέεται καὶ ἡ ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος- τοῦ Παρακλήτου¹³, τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι τὸ ὄντολογικὸ συστατικὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσης τῶν μαθητῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ σύγκριση τοῦ ἰουδαϊσμοῦ μὲ τὸ μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ἀποκαλύπτει πὼς οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας ἀπορρίπτουν τὸν Ἰησοῦ, γιὰτὶ δὲν μπόρεσαν νὰ καταλάβουν οὔτε τὰ λόγια, οὔτε τὰ ἔργα του. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονός πὼς δὲν κατανόησαν τὶς μαρτυρίες τῶν Γραφῶν γιὰ τὸν Μεσσία Χριστό. Κατὰ τὸν Ἰωάννη, συνέπεια τῶν παραπάνω ἦταν τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀντικαταστήσουν τὶς λατρευτικὲς τελετὲς τοῦ ἰουδαϊσμοῦ. Ὁ εὐαγγελιστὴς ζώντας στὸ τέλος τοῦ 1ου αἰῶνα προβληματίζεται ἀπὸ τὴν καθυστέρηση τῆς δευτέρας παρουσίας, γι' αὐτὸ κι ἐνῶ οἱ Συνοπτικοὶ

Εἰδικὰ γιὰ τὴν χριστολογία καὶ σωτηριολογία στὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο βλ. ΚΑΡΑΚΟΛΗ ΧΡ. Κ., *Ἡ θεολογικὴ σημασία τῶν θαυμάτων στὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 313 ἔξ. καὶ GRUNTER R. G., *The Trinity in the Gospel of John*, A Thematic Commentary on the Fourth Gospel, Michigan 1986.

11. Σχόλια στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη βλ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο*, τόμ. Α', κεφ. 1-12, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, ΕΚΔ 4, Θεσσαλονίκη 2005 καὶ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο*, τόμ. Β', κεφ. 13-21, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, ΕΚΔ 4β, Θεσσαλονίκη 2005. ΔΑΜΑΛΑ Ν., *Ἑρμηνεία εἰς τὴν Κ. Διαθήκην*, τόμ. Δ', Ἀθήνα 1940. ΖΟΛΩΤΑ ΕΜ., *Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, τόμ. Α', Ἀθηναίσι 1906. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., *Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, Ἀθήνα 1954. BARRETT C.K., *The Gospel according to St. John*, London 1978. Πρὸβλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *The Gospel of John and Judaism*, London 1975 καὶ τοῦ ΙΔΙΟΥ, London 1982. BROWN R.E., *The Gospel according to John*, London 1971. Πρὸβλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ *The Community of the Beloved Disciple*, N. York 1979. BULTMANN R., *The Gospel of John*, Oxford 1971. SCHNACKENBURG R., *The Gospel according to St. John*, (3 vols), N. York 1968-82. DODD C.H., *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1953.

12. Σχόλια στὰ σχετικὰ κεφάλαια βλ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *ὄπ. παρ.*, τόμ. Β', κεφ. 13-21, Θεσσαλονίκη 2005. Πρὸβλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἡ Ἀρχιερατικὴ προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ*, Θεσσαλονίκη 1965.

13. Πρὸβλ. Bammel E., "Jesus und der Paraklet in Johannes 16", στὸ *Christ and Spirit in the New Testament, Studies in Honour of Charles Francis Digby Moule*, ed. by B. Lindars and St. S. Smalley, Cambridge 1973, σσ. 199-218 καὶ Casarella Ant., *The Johannine Paraclete in the Church Fathers*, J. C. B. Mohr, Tubingen 1983.

ἐστιάζουν τὴν προσοχὴ τῶν εὐαγγελίων τους κυρίως στὸ προφητικό-ἐσχατολογικὸ μήνυμα τοῦ Μεσσία, ὁ Ἰωάννης ἐπεκτείνεται στὴ μυστηριακὴ καὶ ἱστορικὴ προοπτικὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ πλέον εἰδικὸς στὴν Ἑλλάδα στὶς ἰωάννειας σπουδὲς ἀείμνηστος Σάββας Ἀγουρίδης, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐπιδιώκει νὰ προετοιμάσει τὴν Ἐκκλησία γιὰ μία μακρὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναμονὴ τῆς Δευτέρας Παρουσίας καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔμφαση στὴ διδασκαλία περὶ Παρακλήτου¹⁴.

Ἀναμφίβολα, τὸ κλειδὶ τῆς κατανόησης τοῦ εὐαγγελίου καὶ ἰδιαίτερα τῆς πνευματολογίας τοῦ Ἰωάννη εἶναι ὁ ἀποχαιρετιστήριος λόγος τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκεῖ φαίνεται καθαρὰ πὼς οἱ μαθητὲς καὶ ἡ Ἐκκλησία γενικότερα, μέχρι τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ἰησοῦ, ὀφείλουν νὰ παλέψουν μὲ τὸν κόσμον, ὅποτε ὁ Παράκλητος θὰ τοὺς στηρίξει στὴν πίστη, θὰ διδάσκει τὴν ἐκκλησία, θὰ τελεσιουργεῖ τὰ Μυστήρια καὶ θὰ τὴν αὐξάνει διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ οἱ ἀναφορὲς τοῦ Ἰωάννη στὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ στὸν Παράκλητο πρέπει νὰ ἐξεταστοῦν στὸ πλαίσιο τῆς διπλῆς περὶ ἐσχάτων ἀπόψεως τοῦ εὐαγγελιστῆ, τῆς «πραγματοποιηθείσας» καὶ τῆς «μελλοντικῆς ἐσχατολογίας», ὅπως συνοψίζεται στὴ φράση τοῦ εὐαγγελίου, «ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν» (Ἰω. 4,23. 5,25)¹⁵.

Ὅπως εἶναι αὐτονόητο στὴν παρούσα ἐργασία θὰ ἀναφερθοῦμε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον στὸν ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Παρακλήτου στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη. Ἀσφαλῶς ἡ λέξις «πνεῦμα» συναντᾶται στὸν Ἰωάννη μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀνέμου, «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ» (Ἰω. 3,8), τῆς πνοῆς, «τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιοῦν» (Ἰω. 6,63), τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς, «καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα» (Ἰω. 19,30), τῆς ἕδρας τῆς συναισθηματικῆς καὶ βουλητικῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου, «ἐνεβρομήσατο τῷ πνεύματι» (Ἰω. 11,33), «ἐταράχθη τῷ πνεύματι» (Ἰω. 13,21). Ἔτσι ἔχουμε ἀναφορὲς στὸ εὐαγγέλιο μὲ τὴν ἔννοια τοῦ πνεύματος σὲ φυσιοκρατικὴ, ζωϊκὴ καὶ συναισθηματικὴ ἔννοια. Ἐπίσης τὸ εὐαγγέλιο ἀναφέρεται στὸ πνεῦμα, ὡς ἐφόδιο τοῦ Μεσσία¹⁶ (Ἰω. 4,25-26. 7,26-27. 31. 40-42. 10,24-25. 11,27).

14. Βλ. Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, Ἀθήνα 1984, σελ. 25.

15. Βλ. σχετικὰ ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ Β., ὄπ. παρ., σελ. 13. Πρβλ. D. E. HOLWERDA, *The Holy Spirit and Eschatology in the Gospel of John*, N. Y. Kampen 1959.

16. PAINTER J., *The Quest for the Messiah, The History, Literature and Theology of the Johannine Community*, Edinburg 1993.

Ὁ Μεσσίας στὸν Ἰωάννη δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν Μεσσία τῶν Συνοπτικῶν, τὸν κεχρισμένο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ εἶναι ὁ Λόγος, ὁ ὢν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς: «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν*» (Ἰω. 1,1-2)¹⁷.

Μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος ὁ Μεσσίας ἐπιτελεῖ θαυμαστά ἔργα, ὡς σημεῖα τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅλα αὐτὰ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τὰ στηρίζει στὴ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ. Ὁ Πρόδρομος βλέπει τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ νὰ κατέρχεται καὶ νὰ καθιερώνει τὸν Μεσσία, ὁ ὁποῖος θὰ βαπτίζει μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ τὸν πιστεύσουν ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ: «*Κἀγὼ οὐκ ἤδην αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἅγιῳ*» (Ἰω. 1,33). Ὁ Ἰησοῦς ἐγενε ἄνθρωπος καὶ κινήθηκε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἀποκαλύπτοντας τὴ θεϊκὴ του δόξα, τὴ χάρι καὶ τὴν ἀλήθεια: «*Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας*» (Ἰω. 1,14). Συνεπῶς ὁ λόγος καὶ τὰ ρήματα τοῦ Ἰησοῦ, ὡς Μεσσία εἶναι πνεῦμα καὶ ζωὴ. Ὁ Μεσσίας κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτει τὸν Θεὸ στὸν κόσμος, ἀφοῦ ὁ Πατέρας εἶναι μετ' αὐτοῦ (Ἰω. 10,38. 14,10. 16,32. 17,21)¹⁸. Ὅμως ὁ κόσμος ἀρνεῖται νὰ δεχθεῖ τὸν Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ (Ἰω. 1,10. 3,19. 14,17. 17,25).

Ὁ Ἰωάννης χαρακτηρίζει τὴ φύση τοῦ Θεοῦ ὡς πνεῦμα, «*πνεῦμα ὁ Θεός*» (Ἰω. 4,24), ὁπότε περιγράφει τὴ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ὑπερβατικὸ χαρακτήρα τῆς ὑπαρξῆς του, σὲ σχέση μὲ τὴν ὕλη. Ὅσοτοσο τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀλήθεια ὁ Θεὸς κοινοποιεῖ στὸν κόσμον διὰ τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὸν Πατέρα (Ἰω. 1,18).

Κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴ τὸ πνεῦμα ἀποτελεῖ μέσον ἠθικῆς ἀναγέννησης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κάθε ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος γεννᾶται ἐκ σαρκὸς μετέχει στὴ σαρκικὴ πραγματικότητα: «*Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ*» (Ἰω. 3,6). Συνεπῶς χρειάζεται ἡ ἐν πνεύματι ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴ γνώση τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Ἰησοῦ Χρι-

17. ROBERT RHEA, *The Johannine son of man*, Zürich 1990.

18. POLLARD T.E., *Johannine Christologie and the Early Church*, Cambridge Univ. Press 1970.

στοῦ (Ίω. 17,3). Ὁ ἄνθρωπος ἂν δὲν γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὅ,τι γεννιέται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἀνθρώπινο, ἐνῶ ὅ,τι γεννιέται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα εἶναι πνευματικό (Ίω. 3,5-6). Ἡ ἀναγέννηση «ἐξ ὕδατος» ἔχει συμβολικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ ἡ ἀναγέννηση «ἐκ πνεύματος» ἔχει οὐσιαστικό, ὄντολογικὸ περιεχόμενο. Γι' αὐτὸ ἡ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὴν περίοδο πού τὸ φῶς ἦλθε στὸν κόσμο (Ίω. 1,9-10), δηλ. ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ ταυτίζονται μὲ τὸ πνεῦμα, καὶ ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὴν αἰώνια ζωὴ. Τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δίνει ζωὴ, ἐνῶ ἡ σάρκα κρατᾷ αἰχμάλωτο τὸν ἄνθρωπο στὸ θάνατο: «τὸ πνευμά ἐστι τὸ ζωοποιούν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ σὺδέν· τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμα ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν» (Ίω. 6,63). Ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου ἐκ πνεύματος ἢ ἄνωθεν, κατὰ τὸν Ἰωάννη (3,3 κ.ἐξ.), ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει τὴν ἀποδοχὴ τοῦ Ἰησοῦ ὡς λυτρωτῆ καὶ σωτῆρα καὶ τὴν ἔνταξη τοῦ ἀνθρώπου στὴν κοινωρία τῆς Ἐκκλησίας¹⁹. Ἔτσι ὁ Ἰωάννης συνδέει τὴν σωτηριολογία ἄμεσα μὲ τὴν χριστολογία καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐκκλησιολογία καὶ φυσικά μὲ τὴν πνευματολογία.

Μὲ ὅσα ἀνέφερα γίνεται σαφὲς ὅτι τὸ πνεῦμα ἀποτελεῖ ἐσχατολογικὸ δῶρο, κατὰ τὸν Ἰωάννη, τόσο μὲ τὴν ἔννοια τῆς προβολῆς τῆς ἐσχατολογίας στὸ παρόν (realized eschatology) ὅσο καὶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐσχατολογίας τοῦ μέλλοντος (futuristic eschatology). Τὸ ἔσχατον, ἀποτελεῖ παρουσία τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ καὶ ἔναρξη τῆς βασιλείας του τῆς ἐπουρανίου στὸν κόσμο διὰ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Τὴν ἐμπειρία αὐτοῦ τοῦ ἐσχάτου λαμβάνει ὁ ἀναγεννημένος ἄνθρωπος «ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος»²⁰, ὡς μέλος τῆς χριστιανικῆς κοινότητας, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὴν Ἐκκλησία. Συνεπῶς ἡ σάρκωση τοῦ Λόγου συνοδεύεται μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ Πνεύματος στὸν κόσμο, ὅπου συμβάλλει οὐσιαστικά στὴν ἄνω-

19. Γιὰ τὴ σχέση τοῦ Πνεύματος μὲ τὸν Ἰησοῦ καὶ τὴν Ἐκκλησία βλ. τὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ BARRETT C.K., *The Holy Spirit and the Gospel Tradition*, S.P.C.K., London 1970, σ. 113 ἐξ. Εἰδικὰ γιὰ τὴ σχέση πνεύματος καὶ σαρκὸς βλ. Πρωτ. ΦΟΥΣΚΑ ΚΩΝ. Μ., *Θεοδώρου Στουδίτη, πνεῦμα καὶ σάρκα. Χειρουργώση στὴν Ὁρθόδοξη πνευματικότητα*, Ἀθήνα 1997, σελ. 156 ἐξ.

20. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. στὸ ἔργο τοῦ DUNN J.D.G., *The Christ and the Spirit*, vol. 2. Pneumatology, Cambridge 1998, ὅπου περιέχονται ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν Κ.Δ. ὅπως «Ἰησοῦς καὶ Πνεῦμα», «τὸ Πνεῦμα στὶς Πράξεις» καὶ «τὸ Πνεῦμα καὶ Ἐσχατολογία».

θεν αναγέννηση τῶν πιστῶν. Γι' αὐτὸ χριστολογία καὶ πνευματολογία στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη ἀποτελοῦν δύο ὄψεις τοῦ ἰδίου νομίσματος· τῆς ἀναγέννησης καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἔργο τοῦ Πνεύματος κατὰ τὸν Ἰωάννη, δηλ. ἡ ἄνωθεν γέννηση τοῦ πιστοῦ καὶ ἡ δημιουργία τῆς καινῆς κτίσης εἶναι στενὰ συνδεδεμένα μὲ τὴν ἱστορική παρουσία τοῦ Λόγου, δηλ. τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ μηνύματος τοῦ λόγου ποῦ ἀπηύθυνε στοὺς πιστούς²¹. Ἡ νέα ζωὴ τῶν Χριστιανῶν στηρίζεται διὰ τοῦ Πνεύματος ποῦ βιώνεται ὡς ἐσχατολογικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὡστόσο, ἡ γέννηση ἐκ τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὸν Ἰωάννη, δὲ γίνεται σὰν μία ἐπανάληψη τῆς φυσικῆς γέννησης τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ σὰν ἔργο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐξουσιάζεται, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἄνεμος· «Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶν καὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος» (Ἰω. 3,8).

Ὁ γεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος (3,8 κ.ἀ.), δὲν εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου» (Ἰω. 8,23), γι' αὐτὸ δὲν προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Κύριο γνώρισμα τῶν μαθητῶν ποῦ τοὺς κρατᾷ δεμένους μὲ τὸν Χριστό, κατὰ τὸν Ἰωάννη, εἶναι ἡ ἀγάπη (Ἰω. 13,34). Τελικὰ, τὸ Πνεῦμα καθοδηγεῖ τοὺς πιστοὺς, ὡς μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας. Αὐτοὶ ποῦ ἀνήκουν στὸν Ἰησοῦ ὀνομάζονται «μαθηταί» (Ἰω. 13,35. 15,8), εἶναι «φίλοι» του (15,13-15) καὶ εἶναι συνδεδεμένοι μαζί του ὅπως τὰ κλήματα μὲ τὸ ἀμπέλι (Ἰω. 15,1-17). Ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα δὲν περιορίζεται πιά στὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, γι' αὐτὸ ἔχει οἰκουμενικὸ χαρακτῆρα. Ἡ σωστὴ λατρεία τῆς κοινότητος διεξάγεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα· «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰω. 4,24). Ἐπομένως, δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα ἀτομοκεντρικὸ, ἀλλὰ κοινωνικὸ, ἐκκλησιοκεντρικὸ καὶ σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἐσχατολογικὸ γεγονός. Πρόκειται γιὰ τὸ Πνεῦμα ποῦ χορηγεῖται στὰ μέλη τῆς χριστιανικῆς κοινότητας, τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς ἀποκλεισμό τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας²².

21. Γιὰ τὴ σχέση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς ἱεραποστολῆς βλ. ΤΡΑΚΑΤΕΛΛΗ ΔΗΜ., (Ἀρχιεπ. Ἀμερικῆς), *Παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, ἐκδ. Σήμαντρο, Ἀθήνα 1984, σελ. 65 ἔξ.

22. Βλ. π. ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ, «Ἡ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας δράσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», στὸ: *Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα*, Θεσσαλονίκη 1971, σσ. 184-201 ὅπου στὴ σελ. 197 ἀναφέρει: «Οἱ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Πνεύματος τελοῦντες εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας οὐχὶ τῶ πραγματι (in re), ἀλλὰ τῆ διαθέσει, τῆ ἐπιθυμίᾳ (in voto) καὶ ἡ παραμονὴ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὀφείλεται εἰς συνειδητὴν κατὰ τοῦ Πνεύματος ἀντίστασιν, ἀλλὰ εἰς ἱστορικοὺς, γεωγραφικοὺς, ἐξωτερικοὺς ἐν γένει παραγόντας».

Με όσα ανέφερα παραπάνω φαίνεται καθαρά ότι το έργο του Πνεύματος ήταν στενά συνδεδεμένο με τη δράση στην επίγεια ζωή του Ίησού²³. Όμως η κύρια και ανεξάρτητη δράση του Πνεύματος πραγματώνεται μετά το πάθος και την ανάσταση του Χριστού. Τότε ο άγιασμός των πιστών και η οδήγησή τους εις πάσαν την αλήθεια γίνεται το κύριο έργο που ανατίθεται στο Άγιο Πνεύμα, το οποίο δρα στο όνομα του Ίησού. Η αυτόνομη και ανεξάρτητη δράση του Πνεύματος αναμενόταν την περίοδο μετά τη δόξα του αναστημένου Χριστού. Μέσα στο πνεύμα αυτό πρέπει να κατανοηθεί ο στίχος *Ίω. 7,39*, ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Τούτο δέ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη*».

Ο Σαβ. Αγουριδης εὔστοχα ἐπισημαίνει ότι δὲν πρόκειται ἐδῶ περὶ τῆς προσωπικῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐσχατολογικῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἡ ἀκριβῆς διατύπωση τοῦ τριαδικοῦ δόγματος²⁴, ἀλλὰ ἡ ἔννοια τῆς ἐνότητας στὴν Ἐκκλησία κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ἐνότητας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς²⁵. Γι' αὐτό, ὅπως σημειώνει ὁ Βασ. Τσάκωνας²⁶, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ δράση τοῦ Πνεύματος παραμένει κεκρυμμένη: «*οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη*» (*Ίω. 7,39*). Στὸ *Ίω. 7,37-40*, ἡ ἐκχυση τοῦ Πνεύματος περιγράφεται «*καθὼς εἶπεν ἡ γραφή*» (7,38), «*ὡς ποταμὸς ὕδατος ζῶντος ρέοντος ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ πιστεύοντος*» (*Παρ. 18,4. Ἦσ. 58, 11*) γιὰ νὰ δηλώσει τὰ πλούσια χαρίσματα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πνεύματος.

Ο ἱερός Χρυσόστομος ἐκπροσωπώντας τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, σχολιάζοντας τὸ *Ίω. 7,39* σημειώνει πολὺ εὔστοχα: «*Ἐπὶ δὲ τῶν προφητῶν παρὰ*

23. Αὐτὸ δὲν ἀποκλείει τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Λόγω ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς δράσεως στὴν προεκκλησία οἱ προπάτορες, οἱ προφῆτες καὶ οἱ δίκαιοι θεωροῦνται ὡς μέλη τῆς ἐκκλησίας σεσωσμένα βλ. π. ΘΕΟΔ. ΖΗΣΗ, *ὅπ. παρ.*, σελ. 192. Πρβλ. ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΗ ΣΤ.Ε., *Οἱ περὶ τοῦ πνεύματος ἀντιλήψεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἱστορικὴ καὶ Θεολογικὴ ἔρευνα*, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 219 ἔξ.

24. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος εἶναι σαφῆς ἡ χαρακτηριστικὴ ἀναφορὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου: «ὅπου γὰρ ἂν μία τῆς Τριάδος ὑπόστασις παρῆ, πάσα παρεστὶν ἡ Τριάς· ἀδιασπᾶστος γὰρ ἔχει πρὸς αὐτὴν καὶ ἦνωται μετ' ἀκριβείας ἀπάσης», *Εἰς Ῥωμαίους Ὁμιλία 13, 8*, PG 60, 519. Πρβλ. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Κατὰ Σαβελλιανῶν*, PG 31, 600.

25. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης*, σελ. 88.

26. *Ἡ περὶ Παρακλήτου – Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου* (Ἰπὸ τὸ πρῶσιμα τῆς καθόλου Βιβλικῆς Πνευματολογίας), Ἐν Ἀθήναις 1978, σελ. 126.

πάντων ὁμολόγηται, ὅτι Πνεύματος Ἁγίου δόσις ἦν, ἀλλ' ἦν αὕτη ἡ χάρις συσταλεῖσα καὶ ἀποστάσα... Οὐκ ἔτι γὰρ προφήτης παρ' αὐτοῖς ἦν, οὐδὲ ἐπώπτευεν αὐτῶν τὰ ἅγια ἢ χάρις. Ἐπεὶ οὖν ἀνέσταλτο μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐμελλε δὲ λοιπὸν ἐκχεῖσθαι δαυριλῶς· ταύτης δὲ τῆς διανομῆς ἀρχὴ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο, οὐ μόνον δαυριλείας, ἀλλὰ καὶ μειζόνων χαρισμάτων»²⁷.

Ὁ Ἰησοῦς στὴ συγκεκριμένη ἐνότητα τῶν στίχων Ἰω. 7,37-39 ταυτίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ ἐσχατολογικὸ ὕδωρ ποῦ χαρίζει πλούσια καὶ αἰώνια ζωὴ. Ὡς βασικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς καθαρτικὸ τῆς ὑπαρξῆς του, τὸ ὕδωρ συμβολίζει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐπίσης ἀποτελεσματῆς τήρησης τοῦ λόγου τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀκόμη καὶ ἡ ὑπέρβαση τοῦ θανάτου, ἡ αἰωνιότητα: «ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰω. 8,51)²⁸.

Ὁ στίχος 7,39 ἀποτελεῖ ἐπεξήγηση τοῦ Ἰωάννη ἢ τοῦ συντάκτη τοῦ εὐαγγελίου. Εἶναι σαφὲς πὼς δὲν μιλάει γιὰ κάτι ποῦ συνδέεται μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος, ποῦ θὰ λάβειναι οἱ μαθητὲς μελλοντικά, ὅπως καὶ ὅσοι πίστευαν στὸν Χριστό (Ἰω. 20,22-23). Ὁ Ἰωάννης ἀκολουθεῖ ἰδιαίτερα τὴν Λουκάνεια²⁹ καὶ γενικότερα τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ κύρια δραστηριότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζεται μετὰ τὴν δόξα τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Συνεπῶς προϋπόθεση τῆς κατανόησης τοῦ νοήματος τῆς «διδαχῆς», δηλ. τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς εἶναι ἡ ἔλευση τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος, τὴν ὁποία θὰ ἐξετάσουμε στὴ συνέχεια.

27. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίαις ΠΖ', PG 59, 284. Πρβλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐρμηνεῖα ἢ ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον εἰς λόγους IB', PG 73, 749· «Ὅτι μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐνωκίσθη παγίως ἡμῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα». Βλ. καὶ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, PG 129, 1277· «Πρὸ μὲν οὖν τοῦ σταυροῦ οὐ Πνεῦμα ἅγιον ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς, ἀλλ' ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πάσαν νόσον καὶ πάσαν μαλακίαν· μετὰ δὲ τὸν σταυρὸν Πνεῦμα ἅγιον... ἔδει πρότερον προσενεχθῆναι τὴν ὑπερ ἡμῶν θυσίαν, καὶ καταλλαγὴν καὶ κατάλυσιν τῆς ἔχθρας, ἥτις ἦν ἡ σφαγὴ τοῦ λογικοῦ Ἄμνοῦ, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ· καὶ τότε δοθῆναι τὴν δωρεάν». Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ ἀναλύει τὸ δύσκολο αὐτὸ χωρίο Ἰω. 7, 39 ποῦ ἀποτελεῖ Crux Interpretum μὲ τὸν πιὸ σαφῆ καὶ ἐμπεριστατωμένο τρόπο.

28. Βλ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο, Α' κεφ. 1-12, σελ. 458 ἐξ.

29. Βλ. Λουκ. 24,47-49. Πράξ. 9,8.

Β'. Σχέση Παρακλήτου-Χριστού και Μαθητών-Ἐκκλησίας

Μετά ἀπ' ὅσα ἀνέφερα παραπάνω γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὴ σχέση του μετὰ τὸν Ἰησοῦ, τοὺς Μαθητὲς καὶ τὴ χριστιανικὴ κοινότητα, τὴν Ἐκκλησία, καὶ κυρίως τὰ ἔσχατα, θὰ ἐστιάσουμε τὴν προσοχή μας στὰ κεφ. 14-16 καὶ 20, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸ Παράκλητο Πνεῦμα καὶ τὴν δωρεὰ του ἀπὸ τὸν ἀναστάνα Χριστὸ στους μαθητὲς του. Τὰ σχετικὰ κείμενα γιὰ τὸν Παράκλητο ἀποτελοῦν πέντε ἐνότητες στους ἀποχαιρετιστήριους λόγους τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς του (Ἰω. 13,31-16,33), ἐνῶ ὡς ἕκτη προσθέτουμε τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸν ἀναστημένο Χριστὸ πρὸς τοὺς ἀποστόλους (Ἰω. 20,21-23). Οἱ ἐνότητες εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ἰω. 14,15-18

β) Ἰω. 14,25-26

γ) Ἰω. 15,26-27

δ) Ἰω. 16,4-11

ε) Ἰω. 16,12-15

στ) Ἰω. 20,21-23

Ὁ Ἰησοῦς πορεύεται πρὸς τὸ πάθος καὶ τὴ σταύρωση, γι' αὐτὸ στηρίζει τοὺς μαθητὲς του· «Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία» (Ἰω. 14,1), ὥστε νὰ μὴ κλονιστεῖ ἡ πίστις τους, «ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε» (Ἰω. 16,1). Αὐτὰ ποὺ ἀναφέρει στους ἀποχαιρετιστήριους λόγους του ὁ Χριστὸς δὲν τὰ εἶπε στὴν ἀρχή, γιὰτὶ ἦταν μαζί τους, «ταῦτα δὲ ὑμῖν ἔξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην» (Ἰω. 16,4). Τώρα ποὺ βρίσκεται στὸ τέλος τῆς ζωῆς του τοὺς ἐπισημαίνει τίς θλίψεις ποὺ θὰ ἔχουν στὸν κόσμον, γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνει πῶς ὁ ἴδιος νίκησε τὸν κόσμον· «ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον» (Ἰω. 16,33). Δὲν πρόκειται νὰ ἀφήσει ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὲς του ὀρφανούς, θὰ ξανάρθει πρὸς αὐτούς, «οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς» (Ἰω. 14, 18), ἀλλὰ μέχρι τότε θὰ ἔχουν ἄλλον Παράκλητον, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς στηρίζει γιὰ πάντα (Ἰω. 14,16), ὡς τὴν αἰωνιότητα³⁰.

30. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο*, Β' κεφ. 13-21, σελ. 87: «Ἀδύνατοι ἄνθρωποι οἱ Μαθητὲς ἐπιφορτισμένοι μὲ ἔργο κατὰ πολὺ ὑπερβαῖνον τίς ἰκανότητες καὶ δυνατότητες τους, ἔχουν ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς θείας δυνάμεως καὶ συμπαράστασης, καὶ αὐτὴ εἶναι ὁ Παράκλητος ποὺ ὑπόσχεται ἐδῶ ὁ Ἰησοῦς. Αὐτὴ ἡ νέα ἐγγύηση εἶναι ἕνας ἄλλος Παράκλητος καὶ Συμπαραστάτης ποὺ θὰ βοηθήσει τὰ παραπάνω νὰ γίνουν πραγματικότητα. Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, οἱ Μαθητὲς στὶς δυσκολίες ποὺ ἔχουν νὰ ἀντιμετωπί-

Ὁ Hans Windisch³¹ ἀμφισβήτησε τὴ γνησιότητα τῶν λόγων περὶ Παρακλήτου, μὲ τὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα: α) ὅτι ἀποτελοῦν ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες παρεισέφρυσαν στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη, ὡς μεταγενέστερες προσθήκες πρὸς κατοχύρωση διαφόρων θέσεων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ β) ὅτι προστέθηκαν ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴ, ἀπὸ προχριστιανικὴ πηγὴ ἢ ἀπὸ τὸν ἐκδότη τοῦ Εὐαγγελίου. Ὡστόσο οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δὲν ἔγιναν δεκτὲς στὴ σύγχρονη ἔρευνα, οὔτε ἀπὸ τὸν Rud. Bultmann³², ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀρνεῖται τὴν βραδύτερη παρεμβολὴ τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ περὶ Παρακλήτου. Κατὰ τὸν διακεκριμένο Γερμανὸ ἐρμηνευτὴ οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι Ἰωάννειαί τόσο ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴ μορφή. Αὐτὸ πού ὑποστηρίζει ὁ Bultmann εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἐκπτώσεως τῶν συγκεκριμένων τμημάτων τῶν λόγων περὶ Παρακλήτου καὶ τῆς τοποθέτησής τους στὶς μὴ φυσικὲς τους θέσεις. Ἔτσι, κατὰ τὸν ἴδιο ἐρευνητὴ παρουσιάζεται διακοπὴ στὴ ροὴ τοῦ λόγου καὶ τῆς συνέχειας τῶν διηγήσεων τοῦ εὐαγγελίου, ἡ ὁποία ὀφείλεται στὴν παρεμβολὴ τμημάτων πού ἀνήκουν σὲ ἄλλη θέσι³³. Ὡστόσο ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότητα τοῦ κειμένου, οὔτε ὁ Ἰωάννης χαρακτηρᾶς τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς

συν δὲν θὰ ἔχουν μόνο τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάντοτε στὸ πλευρὸ τῶν, ἀλλὰ καὶ ἕναν ἄλλον «Παράκλητον», καὶ ἕναν ἄλλον μετὰ τὸν Ἰησοῦ συμπαραστάτη πού θὰ βρισκεται πάντοτε στὸ πλευρὸ τους ὡς Σύμβουλος καὶ ὡς Ἐνίσχυση-ἕνα μόνιμο ὑποκατάστατο τοῦ Ἰησοῦ στὶς σχέσεις μὲ τοὺς Μαθητὲς του. Κι ὁ συμπαραστάτης αὐτὸς δὲν θὰ εἶναι προσωρινός, ἀλλὰ «εἰς τὸν αἰῶνα», γιὰ πάντα θὰ συμπαρίσταται τοὺς Μαθητὲς. Ἡ ὅλη φρασεολογία ἐδῶ δὲν προμηνύει τόσο ἐγγὺς τὸ τέλος τοῦ κόσμου».

31. Ὁ H. WINDISCH ἀρνήθηκε τὴ γνησιότητα τῶν λόγων περὶ Παρακλήτου στὸν Ἰωάννη καὶ ὑποστήριξε ὅτι πρόκειται γιὰ πέντε ἀνεξάρτητες ἐνότητες μέσα στὸ εὐαγγέλιο σὲ τρία ἄρθρα του: «Jesus und der Geist nach synoptischen Überlieferung», στὸ *Studies in Early Christianity*, σσ. 209-236. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Die fünf johanneischen Parakletsprüche», στὸ *Festgabe für A. Jülicher*, Tübingen 1927. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Jesus und der Geist in Johannesevangelium», στὸ *Amicitiae corolla. Festschr. für Rendel Harris*, London 1933, σσ. 303-318.

32. BULTMANN R., *The Gospel of John. A Commentary*, (Μετάφρ. G. R. Beasley-Murray), Oxford 1971, σελ. 459.

33. Ὁ R. BULTMANN, ὅπ. παρ., σελ. 459, κἀνοντας ἀναπόδεικτὴ ὑπόθεση ἐργασίας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ θέσι πού βρισκονται τὰ κεφ. 15-17 δὲν εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ πὼς ἡ θέσι πού βρισκονται ὀφείλεται ἢ σὲ τυχαῖο συμβάν ἢ σὲ αἰνιγματικὲς προσπάθειες γιὰ διευθέτησιν τῆς ἀκατάστατης ὕλης. Ὡστόσο ὁ BULTMANN, ὅπ. παρ., σελ. 560, ἐπιχειρεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου στὴν ἀρχικὴ του θέσι, γνωρίζοντας ὅτι ἡ προσπάθειά του δὲν ἐδράζεται σὲ σοβαρὴ τεκμηρίωσι. Ἡ πρότασι Bultmann ἀκολουθεῖ τὴν σειρὰ: α) 13,1-30. β) κεφ. 17 καὶ ἀκολουθεῖ τὸ 13,31-35. γ) κεφ. 15-16 καὶ δ) κεφ. 13,36-14,41.

μορφής, οί άπόψεις αυτές είναι ήσσοнос σημασίας, ως αυτοσχεδιασμοί επί χάρτου, και αναπόδεικτη υπόθεση έργασίας (guesh work).

Αυτό που άποτελεί πρόβλημα στη σύγχρονη έρευνα είναι ο καθορισμός τών πηγών τών λόγων του Εύαγγελίου για τó Παράκλητο-Πνεύμα. Οί θεωρίες που διατυπώθηκαν ως σήμερα είναι πολυάριθμες και διακρίνονται σ' εκείνες που αναζητούν την ιδεολογική πηγή του Ίωάννη έξω από τόν χώρο της Κ.Δ. σε διάφορα σύγχρονά του φιλοσοφικά και θεολογικά ρεύματα (Μανδαϊκά κείμενα³⁴, Έρμητικά συγγράμματα και Φίλωνα³⁵, χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης³⁶, Γνωστικά κείμενα του Nag Hammadi³⁷ κ.ά.) και σ' εκείνες που προσπαθούν να καθορίσουν την πηγή του Ίωάννη στο χώρο της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. Ο όρος Παράκλητος άποτελεί Crux exegetica. Πιστεύω ότι μόνο στο πλαίσιο της δράσεως του πνεύματος του Θεού στην ιστορία της θείας οικονομίας, στην αποκάλυψη, μπορούμε να κατανοήσουμε την έννοια του Παρακλήτου, τó όποιο είναι τó Πνεύμα της αλήθειας, τó Πνεύμα τó Άγιον, και όχι άπλα συνήγορος, με δικανική έννοια. Όπως εύστοχα έπισημαίνει ο άείμνηστος Σαβ. Άγουρίδης³⁸, ή μορφή του Παρακλήτου - Πνεύματος που αναφέρεται μόνο στο εύαγγέλιο του Ίωάννη (14,16. 26. 15,26. 16,7), «έπαυσε να σημαίνει τόν επί δικαστηρίω προσκαλούμενον ως συνήγορον ή συμπαραστάτην και βοηθόν, ήρχισε δέ να σημαίνει τόν παραμυθητήν και παρηγορητήν της Έκκλησίας μετά την εκ του κόσμου τούτου έξοδον του Χριστού». Ο Παράκλητος, όπως παρουσιάζεται στο τέταρτο εύαγγέλιο, δέν είναι αυτός που έλέγχει τόν κόσμο, περι

34. Ο R. BULTMANN, *όπ. παρ.* σελ. 570 έξ. άποκλείει τόν Ίουδαϊσμό ως πηγή της περι Παρακλήτου ιδέας και υποστηρίζει τις Μανδαϊκές συγγραφές και τις ώδες του Σολομώντα.

35. Ο C.H. DODD, *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1954, σσ. 213-227 βρίσκει ιδεολογικά παράλληλα στον Φίλωνα και τά Έρμητικά συγγράμματα, όπου ο νους είναι τó μέσον της συλλήψεως της αλήθειας και της κατανόησης του άνω κόσμου, του υπερβατικού, του άόρατου και της αιώνιας πραγματικότητας.

36. Οί O. BETZ, "Der Paraklet", Leiden/Köln 1963 και F. M. CROSS, *The Ancient Library of Qumran*, New York 1961, σελ. 206 έξ. συσχέτισαν τó θέμα του Παρακλήτου με τις μαρτυρίες περι πνεύματος τών κειμένων της Νεκράς Θαλάσσης.

37. Ο O. BETZ, *όπ. παρ.*, σελ. 206 έξ. υποστηρίζει επίσης στην έργασία του ότι ή περι Παρακλήτου διδασκαλία του Ίωάννη μπορεί να συγκριθεί με τά Γνωστικά κείμενα του Nag Hammadi όπου αναφέρονται οί όροι «φορείς άποκάλυψεως», «βοηθοί» και «παρακλητοί». Περισσότερα για τις διάφορες θεωρίες που διατυπώθηκαν κατά καιρούς, βλ. ΒΑΣ. Γ. ΤΣΑΚΩΝΑ, *Η περι Παρακλήτου-Πνεύματος διδασκαλία του εύαγγελιστου Ίωάννου*, σελ. 139 έξ.

38. «Ο «Παράκλητος» και ο «κατήγορος», συμβολή εις την έρμηγείαν του όρου «Παράκλητος εν τώ τετάρτω εύαγγέλιω», στα *Βιβλικά Μελετήματα*, τεύχος Α', Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 67-86.

ἀμαρτίας, δικαιοσύνης και κρίσεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὁ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ σωτῆρα τοῦ κόσμου³⁹, ὁ ἀληθινὸς μάρτυρας, ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ ποὺ ἀποκαλύπτει στοὺς μαθητὲς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποτελεῖ γι' αὐτοὺς τὸν νέον Παράκλητον, ποὺ ἀντικαθιστᾷ τὸν πρῶτον Παράκλητον, τὸν Ἰησοῦ Χριστό⁴⁰.

Στὴ συνέχεια θὰ ἐξετάσουμε τὸν ρόλο τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος ὅπως καθορίζεται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, καὶ θὰ διακριβώσουμε τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς μαθητὲς, τὴν χριστιανικὴ κοινότητα καὶ γενικότερα τὴν Ἐκκλησία.

α) Ἰω. 14,15-18

«¹⁵Ἐὰν ἀγαπᾶτε μέ, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε, ¹⁶καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, ¹⁷τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. ¹⁸Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς»⁴¹.

Ὁ Ἰησοῦς τονίζει στοὺς μαθητὲς του πὼς εἶναι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ ποὺ ὀδηγεῖ στὸν Πατέρα: «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή» (Ἰω. 14,6). Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ἐνότητα περὶ Παρακλήτου ἢ ἀγάπη⁴² πρὸς τὸν Χριστὸ σημαίνει τήρηση τῶν ἐντολῶν του⁴³. Ὁ Ἰησοῦς ὑπόσχεται στοὺς μαθητὲς του ὅτι θὰ στείλει τὸν Παράκλητο, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὥστε νὰ εἶναι γιὰ πάντα μαζί τους. Τὸ Πνεῦμα αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δεχτεῖ ὁ κόσμος, γιατί οὔτε τὸ δια-

39. Πρβλ. SCOTT E.F., *The Fourth Gospel, its purpose and Theology*, Edinburgh 1951, σσ. 320-350 καὶ BROWN R.E., "The Paraclete in the Fourth Gospel", στὸ *NTS* 13 (1967), σσ. 113-132.

40. Πρβλ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *Χρόνος καὶ αἰωνιότης (Ἑσχατολογία καὶ μουσικοπάθεια)*, Θεσσαλονίκη 1964, σσ. 49-76. ΤΣΑΚΩΝΑ ΒΑΣ. Γ., *Ἡ χριστολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου*, Ἀθήναι 1969, σσ. 13 ἔξ. HOWARD F., *Christianity according to St. John*, London 1965, σσ. 106-128.

41. Σχόλια στοὺς στίχους βλ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Β', κεφ. 13-21, σελ. 87. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., *Ἐπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, σελ. 518 ἔξ.

42. Ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Β. Γ. ΤΣΑΚΩΝΑ, *Ἡ περὶ Παρακλήτου-Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου*, σελ. 133, ὅτι ὁ ὅρος «ἀγάπη» στὸν Ἰωάννη καθίσταται terminus technicus, γιατί ἀπαντᾷ 29 φορές. Ὡστόσο ἡ ἐννοια τῆς ἀγάπης εἶναι θεμελιώδης τόσο στὴ συνοπτικὴ ὅσο καὶ στὴν Παύλεια παράδοση, πρβλ. τὸν ἕμνο τῆς ἀγάπης Α' Κορ. 13, 1-13. Πρβλ. SPICQ C. O-P., *Agapé dans le N. T. Analyse des textes*, III, Paris 1959, σσ. 246-357.

43. Παράλληλα οἱ ἐντολὲς ἔχουν αἰώνιο κῆρος, στὴν Ἰωάννεια Γραμματεία ὡς ἀποκάλυψη τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ὁποία ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, πρβλ. Ἰω. 10, 18, 11,57, 12,49-50, 13,34 κ.ἄ. Α' Ἰω. 2,3. Β' Ἰω. 4,5-6. Ἀποκ. 12,17 κ.ἄ.

κρίνει ούτε και τὸ γνωρίζει. Οἱ μαθητὲς τὸ γνωρίζουν γιατί μένει κοντά τους και θὰ ὑπάρχει μέσα τους. Ὁ εὐαγγελιστὴς δὲ χρησιμοποιεῖ εἰκόνες και παραστάσεις ἀπὸ τὴν ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία περὶ Παρουσίας, ἀλλὰ ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἰησοῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Πνεύματος, πού τὸ ὑπόσχεται σὺν τὸν ἄλλο Παράκλητο.

Ὁ Παράκλητος ἔρχεται ὡς συμπαραστάτης τῶν μαθητῶν. Ἐδῶ ἔχουμε μία πρωτοχριστιανικὴ παράδοση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς ὑποσχέθηκε στοὺς μαθητὲς του πὼς θὰ τοὺς συμπαρασταθεῖ τὸ Πνεῦμα ὅταν διωκόμενοι σταθοῦν μπροστὰ σὲ δικαστήρια. Τότε τὸ Πνεῦμα θὰ τοὺς καθοδηγήσει τί πρέπει νὰ ποῦν (*Μάρκ. 13,11* πρλ). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ρόλο τοῦ συμπαραστάτη, μποροῦν νὰ γίνουν βασικὲς ἐπισημάνσεις ἀντιστοιχίας Χριστοῦ και Πνεύματος· ὅπως ὁ Θεὸς Πατέρας ἔστειλε τὸν Ἰησοῦ ἔτσι θὰ πέμψει και τὸν Παράκλητο (*Ἰω. 14,16. 26. 15,26*). Ὅπως ὁ Ἰησοῦς κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ (*Ἰω. 1,11*) ἔτσι θὰ γίνεῖ και μὲ τὸ Πνεῦμα. Ὅπως ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦταν ἐκ τοῦ κόσμου και ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀναγνώρισε (*Ἰω. 1,10*) ἔτσι και τὸν Παράκλητο δὲν μπορεῖ ὁ κόσμος νὰ τὸν καταλάβει. Ὅπως ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ἀλήθεια (*Ἰω. 14,6*) και καταθέτεῖ τὴ μαρτυρία του γιὰ τὴν ἀλήθεια (*Ἰω. 18,37*), ἔτσι και ὁ Παράκλητος διδάσκει τὴν ἀλήθεια και ὁδηγεῖ στὴν ἀλήθεια (*Ἰω. 14,26. 16,13*). Ὅπως ὁ Ἰησοῦς μαρτυρεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του (*Ἰω. 8, 14*) και ὁ κόσμος ἐλέγχεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες του (*Ἰω. 3,20. 7,7*) ἔτσι και τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ κατὰ τοῦ κόσμου και τὸν ἐλέγχει γιὰ τὶς ἁμαρτίες του. Ὁ Χριστὸς ἦταν ἀλήθεια, γι' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα δὲν ὁδηγεῖ σὲ νέα ἀλήθεια, ἀλλὰ στὴν κατανόηση τῆς ἀλήθειας πού ταυτίζεται μὲ τὸν Ἰησοῦ.

Ἔτσι, ἡ χριστολογία στὸν Ἰωάννη⁴⁴ παραλληλίζεται μὲ τὴν πνευματολογία, πού ἔχει τὴν ἴδια σωτηριολογικὴ προοπτικὴ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Παράκλητος ὁδηγεῖ τοὺς μαθητὲς στὴν ἀλήθεια, σημαίνει πὼς ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει τὴν ἀλήθεια. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὸν Ἰωάννη, δὲν εἶναι μία καθηκοντολογία οὔτε ἀρεταλογία. Εἶναι προϋπόθεση τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία λειτουργεῖ καταλυτικὰ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Πνεύματος. Ἐπίσης, ἡ ὀνομασία τοῦ πνεύματος «Παράκλητος» και «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» εἶναι καθαρὰ Ἰωάννειες ἔννοιες (*Α' Ἰω. 2,1. 4,6*) πού δὲν συναντιοῦνται σὲ ἄλλο κείμενο τῆς Κ.Δ. Ἡ ἔννοια τῆς ἀληθείας ἔχει βαθὺ θεολογικὸ περιεχόμενο στὸν Ἰωάννη και ταυτίζεται μὲ τὴ φύση και τὰ λόγια του Ἰησοῦ (*Ἰω. 14,6. 17,17*), καθὼς ἐπίσης μὲ τὴ φύση τοῦ πνεύματος (*Α' Ἰω. 5,6*).

44. Βλ. ΤΣΑΚΩΝΑ Β., *Ἡ χριστολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννην*, Ἀθήνα 1969.

Αυτό που τονίζει ο Ἰωάννης εἶναι τὸ γεγονός πὼς ὁ Παράκλητος θὰ εἶναι ὁ συμπαράστατος τῶν μαθητῶν, ὄχι προσωρινός, ἀλλὰ αἰώνιος «εἰς τὸν αἰῶνα». Αὐτὸ τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» θὰ εἶναι ἀντίθετο μὲ «τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης» (Α΄ Ἰω. 4,3)⁴⁵.

β) Ἰω. 14,25-26

«²⁵Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· ²⁶ο δὲ παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν».

Ἡ ἀγάπη ταυτίζεται μὲ τὴν τήρηση τοῦ λόγου τοῦ Ἰησοῦ καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη διδασκαλία του. Σύμφωνα μὲ τὴ δεύτερη ἐνότητα ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο πὺ θὰ στείλει ὁ Πατέρας⁴⁶ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἐκεῖνος θὰ διδάξει στοὺς μαθητὲς τὰ πάντα καὶ θὰ φέρει στὴ μνήμη τοὺς ὅλα ὅσα εἶπε σ' αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ του ὁ Χριστός.

Στὸν παρόντα λόγο ὁ Παράκλητος ταυτίζεται μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ παρουσιάζεται ὡς αὐτόνομο πρόσωπο. Ὁ Ἰησοῦς ὀλοκληρώνοντας τὴν θεία οἰκονομία ἀνῆλθε στὸν οὐράνιο Πατέρα του, καὶ ἀντ' αὐτοῦ κατῆλθε, τονίζει ὁ Ζιγαβηνός⁴⁷, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «Ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς πληρώσας τὴν οἰκονομίαν ἀνῆλθε πρὸς τὸν Πατέρα, λοιπὸν ἀντ' αὐτοῦ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἵνα Παράκλητος ἡμῖν μὴ λείπῃ». Ὅπως σημειώνει ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας⁴⁸, ὁ Παράκλητος δὲν πρόκειται νὰ διδάξει κάτι διαφορετικὸ ἀπ' ὅ,τι δίδαξε ὁ Χριστός: «Ἐπειδὴ ἀσαφῆ τοῖς μαθηταῖς ἦσαν τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεγόμενα, καὶ τὰ μὲν οὐδὲ συνίεσαν, τὰ δὲ πλείονα καὶ ἀμφέβαλλον ἵνα μὴ πάλιν ἐρωτῶσιν αὐτόν, καὶ λέγωσι· Ποίας ἐντολὰς ὀφείλομεν φυλάττειν; ἀπαλλάττει αὐτοὺς

45. Ὅπως εὔστοχα παρατηρεῖ ὁ ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο*, Β΄, κεφ. 13-21, σελ. 88, «Χαρακτηριστικὸ ἰδιαιτέρο τοῦ Παρακλήτου εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς του ὡς «τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας», ἀφοῦ ὁ ἀντίπαλος Διάβολος, ὁ διεκδικητὴς κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ κόσμου, εἶναι «τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης» (Α΄ Ἰω. 4,3) πὺ ἀντιτίθεται στὸ «πνεῦμα τῆς ἀληθείας». Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὀδηγεῖ τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ στὴ διατήρηση τῆς ἀληθείας τοῦ Ἰησοῦ καὶ στὴν ἀποφυγὴ τῶν ὀποίων ἀρνητικῶν παραγόντων στὴ δραστηριότητά τους».

46. Τὴν ὀρθόδοξη προβληματικὴ γιὰ τὴν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βλ. ΕΝΔΟΚΙΜΟΝ Ρ., *Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν Ὄρθόδοξη Παράδοξη*, μτφρ. Στέλλας Κ. Πλευράκη, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 67 ἔξ. πρβλ. γιὰ τὶς πνευματολογικὲς ἀντιλήψεις τῶν δυτικῶν ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗ Γ. Π., *Ἡ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος*, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 85 ἔξ.

47. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, ΡG 129, 1404.

48. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, ΡG 124, 188.

ὀχλήσεων καὶ ταραχῆς, λέγων, ὅτι ὁ Παράκλητος, τὰ ἀσαφῆ καὶ δυσνόητα, εὐγνώστα ἡμῖν καταστήσει. Οὐδὲν ἀλλότριον ἐμοῦ διδάξειν ὑμᾶς, οὐδὲ οἰκείαν δόξαν σφετερίζεται, ἀλλ' ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἐμῷ ἦξει, τουτέστιν εἰς δόξαν τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος, οὐχὶ τοῦ ἰδίου, ὃ ποιούσιν οἱ ἀντιδιδάσκοντες εἰς ἴδιον ὄνομα, τοὺς ἐπακολουθήσαντας αὐτοῖς ἐπαγόμενοι».

Ὁ στίχος 14,26 ἔχει σαφῶς τριαδολογικὸ χαρακτήρα: ὁ Θεὸς Πατέρας στέλνει τὸν Παράκλητο στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Παρακλήτου ἔχει συγκεκριμένο ἔργο νὰ ἐπιτελέσει· «διδάξει» καὶ «ὑπόμνησει»⁴⁹. Θὰ διδάξει τὰ πάντα καὶ θὰ φέρει στὴ μνήμη τῶν μαθητῶν ὅλα ὅσα τοὺς ἔχει πεῖ ὁ Ἰησοῦς. Σὲ δύο ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις, Ἰω. 2,22 «ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς» καὶ 12,16 «ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ», ὁ Ἰωάννης μὲ εἰλικρίνεια παραδέχεται ὅτι οἱ μαθητὲς δὲν κατανόησαν ἀρχικὰ τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε τὴν πορεία τῆς ζωῆς του ἢ τὴ σχέση μεταξὺ τῶν Γραφῶν καὶ τῆς συγκεκριμένης πορείας τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας. Μόνο μετὰ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασίν του θυμῆθησαν καὶ κατάλαβαν τί εἶχε πραγματικὰ πεῖ καὶ τί τοῦ εἶχε συμβεῖ.

Σύμφωνα μὲ τὸν Θεοφύλακτο⁵⁰ «Τὸ οὖν Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐδίδαξε καὶ ὑπέμνησεν· ἐδίδαξε μὲν ὅσα οὐκ εἶπεν ὁ Χριστὸς αὐτοῖς, ὡς μὴ δυναμένους βαστάσαι· ὑπέμνησε δὲ ὅσα εἶπε μὲν ὁ Κύριος, εἴτε δὲ δι' ἀσάφειαν ἢ διὰ τὸ νωθὲς τοῦ λογισμοῦ οὐκ ἠδυνήθησαν κατασχεῖν τῇ μνήμῃ οἱ ἀπόστολοι». Ὡστόσο, πέρα ἀπὸ τὸ κύριο ἔργο τῆς ἐρμηνείας καὶ ὑπόμνησης τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Παράκλητος θὰ καθοδηγεῖ γενικότερα τὴν Ἐκκλησίαν, τὶς δύσκολες στιγμὲς καὶ περιστάσεις.

Οἱ συγκεκριμένοι ὑπαινιγμοὶ ἔχουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τῆς εὐαγγελικῆς παράδοσης. Γίνεται φανερὸ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν οἱ μαθητὲς ὁδηγήθησαν σὲ μία νέα κατανόηση τῶν λόγων, τῶν πράξεων καὶ τοῦ τέλους τοῦ

49. Ὁ Ἰωάννης ὑπογραμμίζει ὅτι οἱ μαθητὲς κατανόησαν τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασίν του μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅπως τονίζει ὁ Β. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, *Ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τῆς Καινῆς Διαθήκης*, σελ. 14: «Ἡ ἐνέργεια τοῦ Παρακλήτου δὲν περιορίζεται ὅμως εἰς τὴν «ἐρμηνείαν» καὶ «ὑπόμνησιν» τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ. Συνεχίζεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὴν ὁποίαν καθοδηγεῖ κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς, καὶ ἀνὰ πᾶσαν περίστασιν».

50. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, PG 124, 188.

Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ γενικότερα τῶν Γραφῶν. Τότε μόνο μπόρεσαν νὰ δοῦν τὸν Ἰησοῦ μὲ τὸν τρόπο πὸν παρουσιάζεται στὸ κατὰ Ἰωάννην, ἀλλὰ καὶ νὰ κατανοήσουν τὸ βαθύτερο καὶ ἀληθινὸ νόημα τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Ἡ Ἰωάννεια παράδοση παρουσιάζει τὸν Χριστὸ στὴν μετὰ ἀναστάσιμη περίοδο σὲ μία ἐπανερμηνεία τῶν λόγων καὶ τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

γ) Ἰω. 15, 26-27

«²⁶ Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· ²⁷ καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε»⁵¹.

Στὴν τρίτη ἐνότητα τονίζεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ στείλει τὸν Παράκλητο ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, γιατί τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα⁵². Ὁ Παράκλητος θὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἀποστολὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ καταθέσει τὴν αὐθεντικὴ μαρτυρία γιὰ τὸ πρόσωπό του. Μαρτυρία ὡστόσο θὰ δώσουν καὶ οἱ μαθητές, γιατί ἐξαρχῆς ἦταν μαζί του καὶ συνεπῶς μποροῦν νὰ εἶναι οἱ πῶ αὐθεντικοὶ μάρτυρες καθιερώνοντας τὴν ἀποστολικὴ παράδοση. Ἡ μαρτυρία τοῦ Παρακλήτου καὶ τῶν μαθητῶν στὴ συγκεκριμένη ἐνότητα τίθεται κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴν ἄγνοια καὶ τὸ μῖσος τοῦ κόσμου. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀναμένεται πιά νὰ ἔρθει σύμφωνα μὲ τὴν ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ, ὅπως παλαιότερα ἀναμενόταν ὁ Παράκλητος- Μεσσίας. Τώρα ὁ Παράκλητος θὰ παρουσιαστῆ μὲ ὅλη τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς προσφορᾶς τῶν δωρεῶν, τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν δυνάμεών του. Σημειώνουμε ὅτι στὴν προκειμένη περίπτωση ὁ Παράκλητος παρουσιάζεται ὡς συγκεκριμένο καὶ ξεχωριστὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, τὸ ὁποῖο φέρει δικό του ὄνομα, Παράκλητος, Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ τίτλο τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας.

Στοὺς στίχους Ἰω. 14,16 καὶ 14,26 ὁ Πατέρας εἶναι αὐτὸς πὸν πέμπει τὸ Πνεῦμα στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κατόπιν δεήσεως τοῦ Υἱοῦ. Συνεπῶς ἡ ἀποστολὴ τοῦ Παρακλήτου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας ὑποστηρίζει ὅτι τὸ «ἐγὼ πέμψω» τὸν Παράκλητο, σημαίνει ὅτι «ἡ πέμψις τοῦ Παρακλήτου θὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ εἰσελθό-

51. Βλ. σχόλια ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, Β'*, κεφ. 13-21, σελ. 124 ἔξ.

52. Περισσότερα γιὰ τὸν διάλογο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν Ὁρθόδοξων συγγραφέων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος βλ. Γ. Π. ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗ, *Ἡ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος*, σελ. 147 ἔξ.

ντος ἔσω τοῦ καταπετάσματος»⁵³. Καὶ διευκρινίζει ὁ Ζιγαβηνός: «Ὅρα δὲ ὅτι πέμπει μὲν αὐτὸ καὶ ὁ Υἱός, ὡς ὁμότιμος τῷ Πατρὶ, παρὰ τοῦ Πατρὸς δέ, ὡς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Παρὰ τοῦ Πατρὸς δὲ ἐκπορεύεται, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὄν. Διὸ καὶ οἶδε πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, ὡσπερ καὶ ὁ Υἱός... καὶ διατὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγονται ἀδελφοί, τὸν αὐτὸν ἔχοντες Πατέρα; Διότι οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶν ἐξ αὐτῶ· ὁ μὲν γὰρ γεννᾶται, τὸ δὲ ἐκπορεύεται»⁵⁴.

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ὑποστηρίζει τὴν ἐν χρόνῳ ἀποστολὴ τοῦ Πνεύματος πρὸς ἀγιασμὸ τῶν μαθητῶν «Εἰ γὰρ ὅλως χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἐν ὑπέρετου τινὸς τάξει λελογισμένος, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ὁμολογεῖν, ὡς ἀλλότριον μὲν ἐστὶ παντελῶς τῆς οὐσίας αὐτοῦ τάχα δὲ καὶ ἄμεινον αὐτοῦ, καὶ κατὰ πολὺ κρεῖττον;... καὶ οὐκ ἐπεισκορινόμενον ἔξωθεν οὐδὲ ἐπίκτητον ἐν αὐτῷ καθάπερ ἐστὶν ἐν τοῖς ἀγιότητος δεκτικοῖς, οἷς καὶ ἐκ μὴ ὄντων ἡ γένεσις, ἀλλ' ὁμοούσιον αὐτῷ, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῦ Πατρὸς»⁵⁵.

Κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο⁵⁶ τὸ ὄνομασε πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἀντίθετα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸ, τοῦ ψεύδους καὶ τῆς πλάνης. Θὰ μαρτυρήσει τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν Ἰησοῦ, ἀντίθετα μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα πλανημένη καὶ διεστραμμένη εἰκόνα καὶ ἰδέα πού ἔχει ὁ κόσμος: «Ἐκεῖνος ἀξιόπιστος ἔσται· Πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ἐστὶ. Διὰ τοῦτο οὐ Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλ' ἀληθείας αὐτὸ ἐκάλεσε». Καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνει χῶρος θεολογικῆς παρανοήσεως ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας διευκρινίζει: «Ὅταν δὲ ἀκούσης ὅτι «ἐκπορεύεται», μὴ νόει ἀποστολὴν τὴν ἐκπόρευσιν οἷαν ἀποστέλλονται τὰ λειτουργικὰ πνεύματα,... ἀλλὰ φυσικὴ ὑπαρξις τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἡ ἐκπόρευσις»⁵⁷. Ἐπομένως εἶναι διαφορετικὴ ἡ ἔννοια τοῦ «ἐκπορεύεσθαι» ἀπὸ τοῦ «πέμπεσθαι».

Ὅσον ἀφορᾷ στὴ μαρτυρία τοῦ Παρακλήτου, ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας⁵⁸ σημειώνει ὅτι ἡ μαρτυρία τῶν μαθητῶν θὰ εἶναι αὐθεντικὴ, γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα θὰ συνηγορεῖ διὰ τῶν ἐπιτελουμένων θαυμάτων. Οἱ μαθητὲς ἐπειδὴ ἦσαν ἀπ' ἀρχῆς μὲ τὸν Ἰησοῦ μποροῦν νὰ κηρύττουν καὶ νὰ μαρτυροῦν ὅ,τι

53. Βλ. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, σελ. 558.

54. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, PG 129, 1420.

55. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ὑπόμνημα τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, PG 74, 420.

56. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστήν, PG 59, 417.

57. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, PG 124, 205.

58. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΨΟΥΕΣΤΙΑΣ, Τεμάχια εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, PG 66, 780.

γνωρίζουν. Αυτό δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν μέχρι τὴν ἀνάσταση, γιατί τὸ Πνεῦμα δὲν ἦταν ἀκόμη μέσα τους.

Οἱ ἀπόστολοι κατεῖχαν τὸν θησαυρὸ τῆς ἄμεσης ἱστορικῆς γνώσης τῆς δημόσιας δράσης τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Τὸ Πνεῦμα τοὺς ἀποκάλυψε τὴν ἔννοια τῶν γεγονότων αὐτῶν τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας. Ἔτσι ἡ μαρτυρία τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Παρακλήτου ἐνώνονται σὲ μία, διατηρώντας ἡ πρώτη τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ δευτέρη τὴν ἐσωτερικὴ ἀποσαφήνιση.

δ) Ἰω. 16,4-11

«*Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην. Ἔτι δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με ποῦ ὑπάγεις! Ἔτι δὲ ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. Ἔτι δὲ ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς·⁵⁹ καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως. Ἐπεὶ περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ·⁶⁰ περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτε με·⁶¹ περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται»⁵⁹.*

Ὁ Ἰησοῦς ἐπεσήμανε στὴν τέταρτη ἐνότητα (Ἰω. 16,1-4) τὸ μῖσος τοῦ κόσμου κατὰ τῶν μαθητῶν καὶ τῆς συνέπειάς του. Κύριος στόχος τῆς ἐσχατολογικῆς ἀναφορᾶς τοῦ Χριστοῦ ἦταν νὰ μὴν κλονιστεῖ ἡ πίστη τους (Ἰω. 16,1). Ἡ ταυτότητα τῶν μαθητῶν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἔχουν σοβαρὲς συνέπειες στὴ ζωὴ τους. Οἱ Ἰουδαῖοι ὡς μέλη αὐτοῦ τοῦ διεστραμμένου κόσμου θὰ διώξουν τοὺς μαθητὲς ἀπὸ τίς συναγωγές, ἀκόμη καὶ θὰ τοὺς θανατώσουν, γιατί δὲν γνώρισαν τὸν Θεὸ Πατέρα οὔτε τὸν Υἱό. Ἡ πρόβλεψη τῶν γεγονότων γίνεται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, ὥστε ὅταν θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιηθοῦν νὰ θυμηθοῦν τίς προρρήσεις του. Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἀνέφερε στὴν ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του στοὺς μαθητὲς, γιατί ἦταν ὁ ἴδιος κοντὰ τους: «ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην» (Ἰω. 16,4) καὶ αὐτὸ δημιουργοῦσε αἶσθημα ἀσφάλειας.

Ὅλες αὐτὲς οἱ προρρήσεις δημιούργησαν αἰσθήματα λύπης στοὺς μαθητὲς, μπροστὰ στὴν ἐσχατολογικὴ ἐμπειρία τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἴδιος ἐκφράζει τὴν ἀλήθεια ποὺ συνιστᾶται στὸ συμφέρον τῶν μαθητῶν μὲ τὴν φυγὴ

59. Βλ. σχόλια ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο*, Β' κεφ. 13-21, σελ. 134 ἑξ. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π. Ν., *Ἐπίσημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, σελ. 561 ἑξ.

του διδασκάλου. Ἡ παραμονή τοῦ Ἰησοῦ παρεμποδίζει τὸν ἐρχομὸ τοῦ Παρακλήτου, ἐνῶ ἡ φυγὴ του θὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἀποστολὴ του (Ἰω. 16,5-7).

Ὁ ρόλος καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Παρακλήτου ἀναφέρονται στοὺς στίχ. Ἰω. 16,8-11. Ὅταν ἔλθει ὁ Παράκλητος θὰ ἐλέγξει τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ⁶⁰. Ἡ ἁμαρτία στὸν Ἰωάννη εἶναι ταυτισμένη μὲ τὴν ἀπιστία ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ ἔργου τοῦ (Ἰω. 15,22-25. 3, 18. 8,24-46 κ.ἄ.), τὸ ὁποῖο ἐπεκτείνεται στὸν αἰῶνα. Ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης καθορίζεται ἀπὸ τὴ φράση· «ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα μου ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτε με» (Ἰω. 16, 10). Ἡ δικαιοσύνη φανερώνει τὴν νίκη τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ (Ἰω. 16, 33), ὁ ὁποῖος τὸν θεωροῦσε ἁμαρτωλὸ καὶ γι' αὐτὸ ὀδήγησε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ στὸ σταυρὸ. Ἐκεῖνος ὁμως ἀναχώρησε δικαιωμένος στὸν Πατέρα. Ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου κρίση ἀναφέρεται τόσο στὴν ἐσχατολογικὴ ὅσο καὶ στὴν παρούσα ἱστορικὴ φάση. Ἡ κρίση⁶¹ προσλαμβάνει ἐγκόσμιες διαστάσεις τόσο σύγχρονες ὅσο καὶ ἐσχατολογικές, μὲ τὸ δεδομένο ὅτι ὁ κυρίαρχος αὐτοῦ τοῦ κόσμου εἶναι ἤδη καταδικασμένος. Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου στὸν Ἰωάννη ταυτίζεται μὲ τὸν σατανᾶ⁶², τοῦ ὁποῖου ἡ συντριβὴ ἐπετεύχθη ὀλοσχερῶς μὲ τὸ πάθος, τὸ σταυρὸ καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως ὁ Παράκλητος θὰ ἐλέγξει τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Πρόκειται γιὰ ἔργο συνηγόρου καὶ μάρτυρα τοῦ Ἰησοῦ.

ε) Ἰω. 16,12-15

«¹²Ἐτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ¹³Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν»

60. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Σ. ΑΓΟΥΡΙΑΗΣ, *ὄπ. παρ.*, σελ. 137: «Ὁ Παράκλητος εἶναι γιὰ τοὺς Μαθητὲς κάτι περισσότερο τοῦ “συνήγορου καὶ προστάτη”. Ἐρχόμενος στὸν κόσμον ἀσκεῖ ἕνα εἶδος ἐπιθετικῆς δράσης· μὲ τὸν ἐρχομὸ του θὰ ἀσκήσει ἀντεπίθεση ἐναντι τοῦ κόσμου. Ἐλέγχοντας τὸν κόσμον γιὰ τὰ ἐξῆς πράγματα: θὰ ἀνατρέψει τὴ λαθεμένη του κρίση ποὺ ὀδήγησε στὴ σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ· θὰ «ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας», ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ κώδικας Νομικῶν διατάξεων τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίχθηκε ἡ καταδίκη τοῦ Ἰησοῦ, δὲν εὐσταθεῖ· ἀπιστία, τυφλότητα πρὸς τὴν ἀποκαλυφθεῖσα ἀλήθεια, πνευματικὴ ὑπεροψία καὶ προκατάληψη, ὀδήγησαν στὴν ἀπόρριψη τοῦ ἐπὶ μακρὸν ἀναμενόμενου Μεσσία».

61. Ὁ R. BULTMANN, *The Gospel of John*, σελ. 433 ἐξ. ἀναφέρει ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ Παρακλήτου εἶναι τὸ ἐλέγχειν. Ἡ εικόνα ἐδῶ σχετίζεται πρὸς μίαν δίκην παγκοσμίων διαστάσεων. Ὁ κόσμος κατηγορεῖται καὶ κατηγορὸς εἶναι ὁ Παράκλητος.

62. Κατὰ τὸν Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Ἰπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, σελ. 567, «Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου θὰ ἀποδειχθεῖ ἀπατεὼν καὶ μέγας ὀλετήρ. Καὶ ὡς τοιοῦτος θὰ κατακριθεῖ ἡ κατ' αὐτοῦ καταδίκη».

οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁴ Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁵ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμᾶ ἔστι· διὰ τοῦτο εἶπον ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν».

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅτι ἔχει πολλὰ ἀκόμη νὰ πεῖ στους μαθητές⁶³ δείχνει πὼς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἔλθει ὁ Παράκλητος, «διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ὁποῖου οἱ ἀπόστολοι θὰ κατενόουν ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἤδη δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ βαστάσωσι»⁶⁴, ὅπως τονίζει ὁ Τρεμπέλας. Ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ κατανόησή της ἔχει προοδευτικὸ χαρακτῆρα καὶ χορηγεῖται διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητα τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ἄλλων πιστῶν. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: «Τὰ τοιαῦτά φησιν, ἐκεῖνο δὴ πάντως ἐβελήσας ὑποδηλοῦν, ὡς ἔτι μὲν ἔχοι καὶ σφόδρα βαθέα καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα τὸν ἀνθρώπινον ἀποκαλύπτειν μυστήρια, παραιτοῖτο δὲ νυνὶ καὶ μάλα εἰκότως, οὐπω πρὸς τοῦτο λίαν ἐπιτηδεῖως ἔχοντας ὄρων»⁶⁵.

Παρ' ὅλο πὸν ἀποκάλυψε στους μαθητῆς μετὰ τὴν ἀνάσταση μεγάλα καὶ συγκλονιστικὰ γεγονότα τοῦ εὐαγγελίου δὲν κατανοήθηκαν πρὶν τὸ πάθος. Ἔγιναν ἀντιληπτά ὅμως τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐξάλλου καὶ διάφορα ἄλλα θέματα, ὅπως ἡ ἀπολύτρωση μὲ τὸν θάνατο τοῦ Μεσσία, ἡ σχέση Χριστοῦ καὶ Νόμου, ἡ μεταστροφή τῶν ἐθνικῶν χωρὶς τὴν τήρηση τοῦ Νόμου, τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας κ.ἄ. δὲν εἶχαν ἀναλυθεῖ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ καὶ δὲν διδάχτηκαν στους μαθητῆς μέχρι τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Παρακλήτου: «Τότε δὴ τῶν ἐκείνου ἀπολαύσαντες χαρίτων, εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὁδηγήσεσθε» ὑπογραμμίζει ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας⁶⁶.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Παρακλήτου χάραξε νέα πορεία τῶν μαθητῶν γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος, καὶ ὅπως σημειώνει ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: «Τὸ τοίνυν, φησὶ, τῆς ἀληθείας Πνεῦμα, πρὸς ὅλην ἡμῖν καθηγήσεται τῆς ἀληθείας τὴν γνώσιν»⁶⁷. Ἔτσι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα θὰ ἔχει τὸν ρόλο τοῦ

63. Βλ. σχόλια Σ. ΑΓΟΥΡΙΑΗ, Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο, Β' κεφ. 13-21, σελ. 142 ἐξ. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π. Ν., Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, σελ. 567 ἐξ.

64. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π. Ν., Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, σελ. 567.

65. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐρμηνεία ἢ ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, ΡΓ 74, 440.

66. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, ΡΓ 124, 213.

67. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐρμηνεία ἢ ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, ΡΓ 74, 444. Στὸ στίχο 16, 13 τὸ «ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» σὲ ὀρισμένα χειρόγραφα

ὁδηγοῦ πρὸς τὴν σωτηριώδη ἀλήθεια, τῆς λύτρωσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅπως εὐστοχα σημειώνει ὁ Θεοφύλακτος: «*Τοῦ δὲ Παρακλήτου ἐλθόντος, ἢ τε τοῦ Υἱοῦ ἀξία διετρανώθη καὶ ἡ ἀληθῆς περὶ πάντων γνῶσις ἐξεφάνη, καὶ τῶν τύπων τῶν νομικῶν ἀρθέντων ἐκ μέσου, καὶ καταργηθέντων, εἰς τὴν ἀληθινὴ καὶ ἐν πνεύματι λατρείαν ὠδηγήθημεν διὰ τῶν σημείων τῶν ἐν Πνεύματι τελουμένων, βεβαιωθείσης τῆς πίστεως*»⁶⁸.

Ὁ Παράκλητος θὰ ὁδηγήσει τοὺς μαθητὲς «*εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν*» (Ἰω. 16, 13) μὲ τὴν προϋπόθεση «*οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει*» (Ἰω. 16,13). Ὅσα θὰ ἀκούσει ἀπὸ τὸν Πατέρα θὰ ἀναγγεῖλει μὲ ἔμφραση στὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιὰ ἀποκαλυπτικὸ καὶ ὄχι ἀνθρώπινο λόγο πού στοχεύει στὴ δόξα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν Ἀγουρίδη: «*τὸ Πνεῦμα θὰ συνεχίσει καὶ θὰ συμπληρώσει τὰ κενὰ στὴν ἐκπαίδευση τῶν μαθητῶν, ἐξηγώντας σωστὰ αὐτὰ πού ὁ Ἰησοῦς ἐδίδαξε καὶ συμπληρώνοντάς τα μὲ ἐπεξηγήσεις. Δὲν θὰ πεῖ δικά του πράγματα. Ὅπως ὁ Υἱὸς εἶπε στοὺς μαθητὲς καὶ στὸν κόσμον αὐτὰ πού ἄκουσε παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ ἴδιο καὶ τὸ Πνεῦμα, «ὅσα ἀκούσει λαλήσει», καὶ τὰ «ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν», γιατί τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τῆς προφητείας. Τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐπίσης τὸ Πνεῦμα τῆς Προφητείας*»⁶⁹.

Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Θεοφύλακτος, ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς ἀνήκει στὸν Πατέρα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ στὸν Υἱό, γι' αὐτὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ αὐτὸ τὸν θησαυρὸ ἀντλεῖ καὶ προσφέρει στοὺς μαθητὲς: «*Ἐκ τοῦ ἐμοῦ θησαυροῦ, ὅπερ ἐστὶ τοῦ Πατρὸς. Ἐπεὶ γὰρ «πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστί», καὶ ἐμὸς πλοῦτος, καὶ ὁ Παράκλητος δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς λαλήσει, εἰκότως λέγω, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, τουτέστι, θησαυροῦ, καὶ πλούτου, καὶ τῆς γνώσεως*»⁷⁰.

στ) Ἰω. 20,21-23.

«²¹Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν· εἰρήνη ὑμῖν. Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ πέμπω ὑμᾶς. ²²Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύση καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· ²³ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται».

ἀντὶ τοῦ «εἰς» ἔχει «ἐν». Κάποιοι εἶναι ἐναντίον τοῦ «εἰς» μὲ τὸ σκοπετικὸ ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς καθοδηγήσεως τοῦ Παρακλήτου, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ καθοδήγησις εἶναι ἀλήθεια.

68. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, PG 124, 213.

69. ΣΑΒ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ, *Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, Β' κεφ. 13-21, σελ. 145.

70. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, PG 124, 216.

Σε μία από τις εμφανίσεις του αναστημένου Χριστού στους μαθητές έχουμε εκπλήρωση των επαγγελιών του Ίησού περί Παρακλήτου-Πνεύματος και το σημείο της επίσημης έναρξης του έργου του. «Όπως ο Πατέρας έστειλε τον Ίησού, έτσι και ο Ίησούς στέλλει τους μαθητές στην ιεραποστολή, χορηγώντας τους το Άγιο Πνεύμα, λέγοντας: «*Λάβετε Πνεύμα Άγιο*»⁷¹. Σε όσους συγχωρήσετε τις αμαρτίες θα τους εΐναι συγχωρημένες, και σε όποιους τις κρατήσετε ασυγχώρητες, θα κρατηθούν.

Το πάθος και τον σταυρό διαδέχθηκε η Ανάσταση του Χριστού και η δόξα του. Σε λίγο θα ακολουθήσει η είς ύψος άνοδος και επάνοδος του Ίησού, «*όπου ήν τό πρότερον*» (Ίω. 6,62), δηλ. η Ανάληψή του. Ακριβώς στο κρίσιμο αυτό σημείο δέν αφήνει ο Χριστός τους μαθητές μόνους και όρφανούς, «*ένεφύσησε και λέγει αυτοΐς: λάβετε Πνεύμα Άγιον*» (Ίω. 20,22). Έτσι στον Ίωάννη συνενώνονται Ανάληψη και Πεντηκοστή, παρ' όλο πού δέν κάνει συγκεκριμένη αναφορά για τη δεύτερη. Ο Χριστός εΐναι όχι μόνον ο μεσίτης της άποστολής του Παρακλήτου στους μαθητές και τον κόσμο, αλλά και ο δοτήρ και χορηγός του Πνεύματος. Πρόκειται για τη στιγμή της νέας δημιουργίας δια του Πνεύματος, όπως ακριβώς συνέβη στην αρχική δημιουργία του ανθρώπου (Γέν. 2,7). Το Πνεύμα, ως Πνεύμα του Θεού και του Χριστού θα μένει με τους μαθητές στον αΐωνα. Θα τους οδηγήσει εις πᾶσαν την ἀλήθεια, θα τους διδάσκει και θα φροντίζει για την άνωθεν αναγέννησή τους, με σκοπό την έν πνεύματι και ἀληθεία λατρεία του Θεού. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η είσοδος των πιστών στη σφαΐρα του Πνεύματος και της θείας υΐοθεσίας. Το Πνεύμα έχει δοθεί στους μαθητές, και η παραμονή του στην χριστιανική κοινότητα, την Έκκλησία, δείχνει ότι ο Παράκλητος θα μείνει μαζί τους ως τό τέλος του κόσμου, στους αΐωνες.

Ο ιερός Χρυσοστομος⁷² τη δωρεά του Πνεύματος στο Ίω. 20,22 συνδέει με την άφεση των αμαρτιών, ένω αυτή της Πεντηκοστής (Πράξ. 2,1-13) με τη δύναμη επιτέλεσης θαυμάτων και ανάστασης νεκρών. Η πρώτη περίπτωση, ύπο

71. Ο Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, *Υπόμνημα εις τό κατά Ίωάννην εΐαγγέλιον*, σελ. 705-706 σημειώνει χαρακτηριστικά: «Ο Θεός ένεφύσησεν εις τό πρόσωπον του Άδάμ «πνοήν ζωής» και μετέδωκεν εις αυτόν ου μόνον την κοινήν προς τά άλλα ζώα ζωήν, αλλά και τά θεία χαρίσματα, καθ' αΐ ο άνθρωπος διακρίνεται των κτηνών. Ούτω και ο Χριστός ήδη μεταδίδει ως δημιουργός της καινής κτίσεως τό ίδιος θεΐον ζωοποιούν πνεύμα».

72. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Υπόμνημα εις τον άγιον Ίωάννην τον άπόστολον και εΐαγγελιστήν*, PG 59, 471.

στηρίζουν μερικοί έρευνητές, άφορᾶ στὰ ἄτομα καὶ τὴ σχέση τους μὲ τὸν Πατέρα, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἔχει χαρακτηριστὰ ἐκκλησιολογικὸ καὶ ἱεραποστολικό.

Κάποιοι προτείνουν πὼς ἡ ἰωάννεια ἀναφορὰ ἀφοροῦσε τὴν ἱκανότητα ἀναγνώρισης καὶ ὁμολογίας τῆς ἀνάστασης, ἐνῶ ἄλλοι κάνουν λόγο γιὰ ἀπρόσωπο δῶρο τοῦ Πνεύματος κατὰ τὸ Πάσχα καὶ γιὰ προσωπικὸ κατὰ τὴν Πεντηκοστή. Ὡστόσο δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταί λόγος γιὰ μερικὸ χάρισμα, ἀλλὰ ἐκπλήρωση τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ περὶ ἀποστολῆς τοῦ Παρακλήτου στοὺς μαθητές, τὴ χριστιανικὴ κοινότητα καὶ τὴν Ἐκκλησία. Δὲν πρόκειται γιὰ προσωπικὴ ἢ ἀτομικὴ δωρεὰ, ἀλλὰ γιὰ ἐνέργεια ποὺ συνδέεται μὲ τὴν ἀποστολὴ τῶν μαθητῶν στὸν κόσμο. Ἐπομένως στὸν Ἰωάννη Πάσχα καὶ Πεντηκοστὴ συμπίπτουν.

Ὁ Ἀγουρίδης⁷³ συμφωνεῖ μὲ τὸν Κασσιανὸ Besobrasoff⁷⁴ ὅτι στὸ Ἰω. 20, 22 γίνεται λόγος «περὶ Ἰωάννειας Πεντηκοστῆς». Ἀναφέρει μάλιστα τὴν ἄποψη τοῦ Raymond Brown⁷⁵, ὅτι ἡ Ε΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταδίκασε τὸν Θεόδωρο Μοψουεστίας ποὺ ὑποστήριζε ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔδωσε τὸ πνεῦμα τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ τὸ ἔκανε μόνο σὰν εἰκόνα καὶ ὑπὸ τύπο ὑπόσχεσης αὐτοῦ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνετ κατὰ τὴν Πεντηκοστή.

Ὁ Ἰω. Παναγόπουλος⁷⁶ ὑποστηρίζει ὅτι μόνον ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης ἀποδίδουν στὴν περὶ τοῦ Πνεύματος ἐπαγγελίαν θεολογικὴ βαρύτητα. Οἱ δύο εὐαγγελιστὲς δὲν συμφωνοῦν στὴν μορφὴ τῆς παραδόσεως, γι' αὐτὸ κατὰ τὸν Λουκᾶ ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ ἐφανίστηκε στοὺς συγκεντρωμένους μαθητές κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως, σαράντα μέρες μετὰ τὴν ἀνάσταση, ὑποσχέθηκε τὴν ἀποστολὴ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ πατρὸς του (Λουκ. 24,49. Πράξ. 1,5. 8). Ἀντίθετα κατὰ τὸν Ἰωάννη ὁ Ἰησοῦς ἐφανίστηκε στοὺς μαθητές τὴν Κυριακὴ τῆς ἀναστάσεως καὶ ὁ ἴδιος τοὺς ἐνεφύσησε τὸ Πνεῦμα (Ἰω. 20,22).

Παρὰ τὴ διαφορὰ τῶν δύο εὐαγγελιστῶν ὡς πρὸς τὸν χρόνο καὶ τὸν τρόπο τῆς μετάδοσης τοῦ πνεύματος κατὰ τὸν Παναγόπουλο, ὑπάρχει συμφωνία στὰ οὐσιώδη. Γιὰ τοὺς δύο τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀποκλειστικὴ δωρεὰ τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ. Ὁ Ἰωάννης μάλιστα ὑποστηρίζει ὅτι δὲ μποροῦσε νὰ χορηγηθεῖ τὸ

73. ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ Σ., *Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο*, Β΄, κεφ. 13-21, σελ. 283-284.

74. ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ BESOBRASOFF, "La pentecôte Johannique", *Études Theologiques et Religieuses* 13 (1938).

75. BROWN R. E., *The Gospel according to John*, London 1971, σελ. 138-139.

76. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩ., «Ἡ θεολογικὴ ἐρμηνεία τῆς Πεντηκοστῆς», στὸ *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, Ἀθήναι 1971, σελ. 96-97.

Πνεῦμα πρὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω. 7,39). Ἔτσι ἡ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος εἶναι πράξις δόξας τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, πὺν ἀποκαλύπτει τὴν πλήρη μεσσιανικότητα καὶ κυριότητά του. Γιὰ τοὺς δύο εὐαγγελιστές, ἡ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος καθιστᾷ δυνατὸ τὸν εὐαγγελισμό τοῦ κόσμου ἀπὸ τοὺς μαθητὲς καὶ δίνει σ' αὐτοὺς τὴν ἐξουσία τοῦ «δεσμῆν καὶ λύειν»⁷⁷ τὶς ἁμαρτίες.

Ἀντίθετα ὁ Καθηγητὴς Γ. Γαλίτης⁷⁸ ἀσκώντας κριτικὴ στὸν Κασσιανὸ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν Πεντηκοστὴ ἔχει τελείως διαφορετικὸ χαρακτήρα. Ἐνῶ στὸν Ἰωάννη τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δίδεται ὡς δωρεὰ, ἀπὸ τὸν ἀναστάντα, συνδεδεμένο μὲ τὴν εἰδικὴ ἐξουσία τοῦ δεσμῆν καὶ λύειν, στὴν Πεντηκοστὴ τὸ Πνεῦμα κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του, ὡς πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὄχι πλέον ὡς λεπτὴ πνοή, ἀλλὰ ἐν δυνάμει «ὡς πνοὴ βιαία». Συνεχίζοντας ὁ καθηγητὴς Γαλίτης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν Πεντηκοστὴ ἀφορᾷ στὴ σύσταση τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἡ δωρεὰ κατὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀναστάντος ἀναφέρεται στὴν εἰδικὴ ἀποστολικὴ ἐξουσία. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ στὴ γενικὴ ἱερωσύνη, στὸ βασιλεῖο ἱεράτευμα, ὅπου μετέχει κάθε βαπτιζόμενος μὲ τὴν ἐπακολουθοῦσα χρῆσις, βιώνοντας τὴν προσωπικὴ Πεντηκοστὴ. Στὴ δευτέρῃ μετέχει μόνον ὅποιος προσλαμβάνεται στὸ χορὸ τῶν ἀποστόλων, παίρνοντας τὴν εἰδικὴ χάρη τῆς ἱερωσύνης, μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τῶν μελῶν τοῦ ἀποστολικοῦ συλλόγου. Καὶ καταλήγει ὁ καθηγητὴς Γαλίτης· «στὴν Πεντηκοστὴ πῆρε τὸ Πνεῦμα ὁ καθένας, χωριστά, γιὰ νὰ συσταθεῖ ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους πρόσωπα τὸ ὅλον τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ στὴ διήγησι τοῦ Ἰωάννου πῆρε τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸ ὅλον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, γιὰ νὰ

77. Ὁ Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, σελ. 707 ὑποστηρίζει: «Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἐὰν οἱ λόγοι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰδικὴν ἐξουσίαν, εἰς μόνους τοὺς ἀποστόλους προσωποπαγῶς χορηγηθεῖσαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν, δέον νὰ ἔχωμεν ὑπόψη, ὅτι ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ Ματθ. 28, 19-20 ἡ ἐντολὴ ἢ δεδομένη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἴσχυεν «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»... Οὐδὲν ἄλλως τε παρέχει ἐνταῦθα τὸ δικαίωμα, νὰ νομισθῇ, ὅτι πρόκειται περὶ εἰδικῆς ἐξουσίας δοθείσης εἰς μόνους τοὺς ἀποστόλους ὡς τοιούτους. Δὲν πρόκειται περὶ δικαιοῦματος, ἀλλὰ περὶ δυνάμεως, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα... Βεβαίως οἱ ἀπόστολοι εἶχον καὶ εἰδικὴν ἐξουσίαν. Ἄλλ' αἱ δυνάμεις τοῦ Πνεύματος ἐδόθησαν εἰς πάντας τοὺς τότε παρόντας εἰς ἅπασαν τὴν ἐκκλησίαν».

78. ΓΑΛΙΤΗΣ Γ., «Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὡς θεομοθέτης τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», στὸ *Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, Εἰσηγήσεις Ε' Συνάξεως Ὁρθοδόξων Βιβλικῶν Θεολόγων, Φραγκαβίλλα Ἡλείας 1988, σσ. 45-55.

ἀσκει τὴν δοθεῖσα ἐξουσία προσωπικὰ τὸ κάθε μέλος τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων»⁷⁹.

Μὲ τὴν ἀνάλυση ποὺ ἔγινε παραπάνω φάνηκε ἡ ἄμεση σχέση ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Παράκλητο καὶ τὸν Χριστὸ καὶ ὅτι ἀποδέκτες τῶν ἐνεργειῶν τους εἶναι οἱ μαθητὲς ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι σαφὲς ὅτι ὁ Παράκλητος δίδαξε καὶ ὑπόμνησε τὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ στοὺς μαθητὲς ὡς αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἔγινε θεματοφύλακας αὐτῆς τῆς παραδόσεως μὲ τὴ ζωσα ἐμπειρία της στοὺς αἰῶνες. Ἐπίσης, ὁ Παράκλητος ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση τῆς ἱεραποστολῆς τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ ἀνοίγματος τῆς Ἐκκλησίας στὰ ἔθνη, στὴν οἰκουμένη, γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Παράκλητος παίξει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὴν πνευματολογία τοῦ Ἰωάννη καὶ καθιστᾷ τὸ τέταρτο εὐαγγέλιο πραγματικὰ «πνευματικὸ», ποὺ ὑπερβαίνει τὴν ἀπλὴ ἱστορικὴ διήγηση καὶ δημιουργεῖ τὶς θεολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ χορήγηση τῆς αἰώνιας ζωῆς στὸν κάθε ἄνθρωπο. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸν Ἰωάννη ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κτίση σὲ μία νέα δημιουργία ποὺ πορεύεται πρὸς τὸν Θεό, πρὸς τὰ ἔσχατα. Τὰ πάντα νοηματοδοτοῦνται ἀπὸ τὸν ἀναστημένο Χριστὸ καὶ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ ἡ μαρτυρία καὶ τὸ μαρτύριο τῶν ἀποστόλων ἀποτελοῦν τὴν ἐμπειρία καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ σωτηρία.

Συμπεράσματα

Μὲ ὅσα ἀναφέραμε γιὰ τὴν πνευματολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου μποροῦμε νὰ καταλήξουμε στὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

1. Χρειάζεται ἰδιαίτερη φροντίδα νὰ ἐπισημανθοῦν βασικὲς διαφορὲς τοῦ τετάρτου εὐαγγελιστῆ ἀπὸ τοὺς Συνοπτικοὺς στὸ θέμα τοῦ Μεσσία καὶ τοῦ Λόγου. Ἐνῶ οἱ πρῶτοι τρεῖς εὐαγγελιστὲς ἐστιάζουν τὴν προσοχή τους κυρίως στὸ προφητικὸ μήνυμα τοῦ Μεσσία, ὁ Ἰωάννης ταυτίζει τὸν Μεσσία μὲ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπεκτείνεται στὴν μυστηριακὴ καὶ ἱστορικὴ προοπτικὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου τὸ Ἅγιο Πνεῦμα παίξει πρωταγωνιστικὸ ρόλο.

2. Οἱ μαθητὲς, ὅπως σαφῶς ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης, δὲν κατανόησαν πλήρως οὔτε τὰ λόγια, οὔτε τὰ ἔργα καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ πάθους, τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀνα-

79. ΓΑΛΙΤΗ Γ., *ὄπ. παρ.*, σελ. 51.

στάσεως. Γι αυτό ο Ἰησοῦς τοὺς ὑποσχέθηκε τὴν ἀποστολὴ τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖο θὰ τοὺς ὀδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

3. Ὁ Χριστὸς ἦρθε σὲ ἄμεση ρῆξη τόσο μὲ τὸ ἰουδαϊκὸ κατεστημένο ὅσο καὶ μὲ τὸν κόσμον, γιατί ἀντιστέκονταν στὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ὁ φωτισμὸς τοῦ Πνεύματος μὲ τὸ βάπτισμα ἐνισχύει τοὺς πιστοὺς νὰ ὑπερβοῦν αὐτὴ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ σκοτοῦ καὶ τοῦ θανάτου, καὶ νὰ ἀναγεννηθοῦν στὴ νέα ζωὴ.

4. Κλειδί γιὰ τὴν κατανόηση τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὸν Παράκλητο εἶναι ὁ ἀποχαιρετιστήριος λόγος του (Ἰω. κεφ. 14-16). Μὲ τὴν ἄνοδο τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανοὺς, δηλ. μὲ τὴν ἀνάληψή του, ὑποσχέθηκε νὰ μὴν ἀφήσει τοὺς μαθητες του ὀρφανοὺς, ἀλλὰ νὰ τοὺς στείλει ἄλλον Παράκλητο ποὺ θὰ συνεχίζει νὰ τοὺς στηρίζει στοὺς αἰῶνες. Αὐτὸς θὰ τοὺς φωτίσει τί θὰ ποῦν ἐνώπιον τῶν κριτῶν καὶ κατηγορῶν του, καὶ αὐτὸς θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν πορεία τῆς ἱεραποστολῆς, ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀποκτήσει οἰκουμενικὲς διαστάσεις.

5. Ὁ Παράκλητος θὰ “ὑπομνήσει” καὶ θὰ “διδάξει” στοὺς μαθητὲς ὅσα ἀνέφερε ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴ δημόσια ζωὴ του καὶ εἴτε δὲν τὰ κατανόησαν εἴτε δὲ μπόρεσαν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴ σκοπιμότητά τους. Ἔτσι θὰ συνειδητοποιήσουν τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ ποὺ κορυφώνεται στὴν ἀγάπη ἔχει ἀποκαλυπτικὸ χαρακτήρα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς θείας οἰκονομίας, γι’ αὐτὸ εἶναι λυτρωτικὸς καὶ συγχρόνως σωστικὸς.

6. Ἡ κατανόηση τῆς «πραγματοποιηθείσας» καὶ τῆς «μελλοντικῆς ἐσχατολογίας» βοηθᾷ νὰ γίνῃ σαφὴς ἡ δράση τοῦ Πνεύματος κατὰ τὶς δύο αὐτὲς φάσεις. Κατὰ τὴν πρώτη τὸ Πνεῦμα ἀποκαλύπτει τὴ θεότητα καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ κατὰ τὴ δεύτερη κυριαρχεῖ ὁ Παράκλητος ὡς πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ ὁποῖο “αὐτόνομα καὶ ἀνεξάρτητα” ἀπὸ τὸν Υἱὸ δραστηριοποιεῖται μετὰ τὴν ἀνάσταση γιὰ νὰ ὑπενθυμίσει ὅσα ὁ Χριστὸς ἔκανε καὶ δίδαξε κατὰ τὴν ἐπίγειαν δράση του. Γι’ αὐτὸ Πάσχα καὶ Πεντηκοστὴ ταυτίζονται κατὰ τὸν Ἰωάννη, καθ’ ὅσον ὁ ἀναστᾶς Κύριος χορηγεῖ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στοὺς μαθητὲς του. Κατὰ τὴν ἰωάννεια παράδοση μὲ φύσημα, ἐνῶ κατὰ τὴ λουκάνεια μὲ πνοὴ ἀνέμου καὶ πύρινες γλῶσσες τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ἐπομένως προϋπόθεση τῆς πνευματολογίας τοῦ Ἰωάννη εἶναι ἡ χριστολογία, ἡ ἐκκλησιολογία ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσχατολογία.